

Ida Selin, Miramaria Virkkula

Se ei ole “vain leikkiä”!

Leikkiteemainen vanhempainilta päiväkotit Itämeressä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

2.11.2015

Tekijät Otsikko	Ida Selin, Miramaria Virkkula Se ei ole ”vain leikkiä”!
Sivumäärä Aika	37 sivua + 3 liitettä 2.11.2015
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaajat	lehtori Seija Mäenpää lehtori Katja Ihamäki
<p>Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä päiväkotit Itämeren kanssa, joka oli yksi Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metron 2014–2016 kehittämissikauden yhteistyöpäiväkodeista. Kehittämissikauden teemana oli leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen. Yhtenä tämän kauden tavoitteista oli leikin arvostuksen lisääminen lapsiperheissä, josta opinnäytetyömme sai aiheensa.</p> <p>Toiminnallisen opinnäytetyömme kehittämistehtävänä järjestimme päiväkotit Itämeren pientenryhmän lasten vanhemmille leikkiteemaisen vanhempainillan. Tavoitteena oli lisätä vanhempien tietoutta leikistä, leikin tärkeydestä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle. Tarkoituksena oli tuoda leikin merkitys näkyväksi. Kokosimme vanhempainiltaa varten tietopaketin leikistä ja sen merkityksestä lapselle. Tietopaketin esittelimme PowerPoint -esityksen muodossa. Vanhempainillan yhteyteen kokosimme myös pienimuotoisen teemaan liittyvän valokuvanäyttelyn ryhmän lapsista.</p> <p>Opinnäytetyömme viitekehyksenä toimi leikki, jota käsittelemme teoriaosuudessa laajalajaisesti. Opinnäytetyömme teoriaosuudessa avaamme myös varhaiskasvatuksen sekä kasvatuskumppanuuden käsitteet, sillä opinnäytetyömme yhteistyökumppanina ja toimintaympäristönä oli varhaiskasvatusta tarjoava taho. Kasvatuskumppanuus puolestaan näkyy opinnäytetyössämme meidän ja päiväkodin välisenä yhteistyönä vanhempien kanssa.</p> <p>Asettamamme tavoitteen toteutumisen selvitimme vanhemmille jaetun palautekyselyn avulla. Palautekyselystä saatujen vastausten mukaan leikkiteemaisesta vanhempainillasta oli vanhemmille hyötyä. Se avasi silmiä, herätti ajatuksia, sai ajattelemaan leikkiä uusista näkökulmista, antoi uutta tietoa leikin merkityksestä ja tavoista rikastaa leikkiä sekä lisäsi leikin tärkeyden ja merkityksen ymmärrystä. Aihetta kuvattiin tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi. Saadun palautteen perusteella saavutimme opinnäytetyölle asettamamme tavoitteen vanhempainiltaan osallistuneiden vanhempien osalta.</p>	
Avainsanat	varhaiskasvatus, kasvatuskumppanuus, leikki, vanhempainilta

Authors Title	Ida Selin, Miramaria Virkkula The Significance of Play in Early Childhood Education
Number of Pages Date	37 pages + 3 appendices Autumn 2015
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Seija Mäenpää, Senior Lecturer Katja Ihamäki, Senior Lecturer
<p>Our Bachelor's Thesis was done in cooperation with kindergarten Itämeri which is one of the participating kindergartens in Helsinki metropolitan areas development project VKK-Metro (Early Childhood Education Development Unit) in the years 2014–2016. The theme for this period was to develop children's play and playful learning environments. One of the goals in this development period was to increase the appreciation of play in families with children. This goal was chosen as the topic of our thesis.</p> <p>In our practice-based thesis we arranged a parents' meeting for the parents of children aged 1–3 where the theme was play. In this meeting we provided them with information about "children's play and what it means to a child" in the form of a conversational Power-Point presentation. We also had a small photograph exhibition following the same theme as a part of our parents' meeting. The objective of our Bachelor's Thesis was to adduce the significance of children's play for the parents of children in the ages of 1–3 in kindergarten Itämeri. To find out how we fulfilled this objective, a feedback questionnaire was given to the parents who took part in the meeting.</p> <p>The frame of reference in our thesis was children's play which was elaborated in the theoretical foundation part of our thesis. Because of the operational environment of our thesis, in this part we also open the concepts of early childhood education and educational partnership. These themes arose from the fact that our cooperation partner was providing early childhood education services and that our thesis was a part of educational partnership work.</p> <p>According to the answers in our feedback questionnaires the parents who took part in our parents' meeting found the meeting beneficial. It was eye-opening and thought-provoking and made them see children's play from a new perspective. The meeting also gave them some new information and new ways to enrich child's play and increased their understanding in the importance of children's play. The theme of our parents' meeting was described as important and interesting. Because of the positive feedback we can assume that our objective within this group was fulfilled and we managed to give the parents information about the significance of children's play.</p>	
Keywords	early childhood education, educational partnership, children's play, parents' meeting

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus	3
2.1	Varhaiskasvatus Suomessa	3
2.2	Toimintaympäristön kuvaus	6
2.3	VKK-Metro	6
3	Kasvatuskumppanuus	7
3.1	Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa	8
3.2	Kohderyhmän kuvaus	11
4	Leikki ja leikin merkitys	11
4.1	Leikki	12
4.1.1	Leikki kehityksen tukena	14
4.1.2	Leikin parantava voima	15
4.2	Leikki osana varhaiskasvatusta	16
4.3	Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana	17
5	Leikin kehitys	19
5.1	Leikki yhteisenä toimintana aikuisen kanssa	19
5.2	Esineleikki	20
5.3	Alkava roolileikki	22
6	Kehittämistehtävä	23
7	Arviointi	26
7.1	Luotettavuus ja eettisyys	27
7.2	Valokuvaus	28
7.3	Ajankohta	29
7.4	Kasvatuskumppanuuden toteutuminen	30
7.5	Esityksen sisällön rajaus	30
7.6	Vanhempainillan hyödyllisyys ja tavoitteen toteutuminen	32
7.7	Yhteistyö	33
8	Pohdinta	34
	Lähteet	38

Liitteet

Liite 1. Tiedote ja lupalappu

Liite 2. Palautekyselyt

Liite 3. Dia -esitys

1 Johdanto

Suomalainen lapsi on ollut pitkään siinä onnellisessa asemassa, että hän on saanut elää täyden lapsuuden. Olemme kokeneet varhaislapsuuden erityisen tärkeäksi vaiheeksi ihmisen elämänkaarella ja antaneet sen olla koskemattomana. (Haapaniemi-Maula 1996: 67.) 1900-lukua on kutsuttu lapsen vuosisadaksi. Tällöin saavutettu ymmärrys lapsuuden merkityksestä ihmisen elämänkaarella on kuitenkin katoamassa. (Jantunen – Lautela 2009: 5.) Lapsuutta ei nähdä myöhemmän kehityksen voimavarana vaan turhana aikana, joka halutaan nopeasti valjastaa aikuisuuden käyttöön. Lapsuuden tehtäväksi nähdään mahdollisimman suuren ja varhaisen tietomäärän sekä osaamisen hankkiminen tulevaa aikuisuutta varten. (Keltikangas-Järvinen 2001: 28.) Lapsuus pedagogisoituu ja muuttuu ylhäältä ohjatuksi. Leikille ei löydy enää aikaa, vaan se jää helposti muun toiminnan jalkoihin. Lapsen eri kasvuympäristöissä on koko ajan vähemmän tilaa ja aikaa vain leikkiä. (Vehkalahti – Urho 2013: 9–11.)

Vaikka leikki on lapsen kehitykselle ratkaisevan tärkeää, monilta nykyajan lapsilta eväitään mahdollisuus leikkimiseen. Ymmärrys leikin pohjimmaisesta merkityksestä puuttuu. Muun muassa kouluvalmiuteen tähtääminen toimii leikkiaikaan puuttumisen vaikuttimena alle kouluikäisillä. Huomioitavaa on kuitenkin se, että leikki takaa lapselle parhaan tien oppimiseen, itseluottamuksen ja monien taitojen hallitsemiseen. (Piers – Millet Landau 1982: 12.) Leikki on noin viiden ensimmäisen elinvuoden ajan lapsen ensisijainen oppimiskeino. Monissa muodoissaan se palvelee samaa kokonaispäämäärää, aikuisuuteen valmentautumista. (Piers – Millet Landau 1982: 14–15.)

Varhaiskasvatuksessa eletään tulevaisuuteen suuntaavaa aikaa. Lasten elämään vaikuttavat toimintaympäristöt ovat jatkuvien muutosten alla ja varhaiskasvatuksen kehittämistyöllä on oma merkityksensä näissä muutoksissa. Pelkästään pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen piirissä on jo 38 000 lasta. Tämä on noin neljäsosa koko valtakunnan luvusta. (Kohti tulevaisuuden varhaiskasvatusta 2014: 1.) Varhaiskasvatuksesta on tullut suuri osa suomalaista elämää ja se nähdään olennaisena osana suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa (Karila – Kinos – Virtanen 2001: 14–15).

Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä päiväkotit Itämeren kanssa, joka on yksi Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VKK-Metron 2014–2016 kehittämiskauden yhteistyöpäiväkodeista. VKK-Metro panostaa pääkaupunkiseudun var-

haiskasvatuksen kehittämiseen. Tavoitteena on tuoda esiin sekä vahvistaa varhaiskasvatuksen toimintayksiköiden työtä paremman ja uudistuvan toiminnan kehittämisessä. VKK-Metrossa luodaan yhteistyössä pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen toimijoiden sekä lasten ja heidän vanhempiansa kanssa hyvää tulevaisuutta. (Kohti tulevaisuuden varhaiskasvatusta 2014: 1.) Kehittämiskauden teemana vuosina 2014–2016 oli leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen. Yhtenä tämän kauden tavoitteista oli leikin arvostuksen lisääminen lapsiperheissä, josta opinnäytetyömme myös sai aiheensa.

Opinnäytetyömme kehittämistehtävänä järjestimme päiväkotia Itämeren pienten ryhmän vanhemmille leikkiteemaisen vanhempainillan. Vanhempainiltaa varten kokosimme tietopaketin leikistä ja sen merkityksestä lapselle. Tietopaketin esittelimme vanhempainillassa vuorovaikutuksellisen PowerPoint -esityksen muodossa. Tavoitteena oli lisätä vanhempien tietoutta leikistä, leikin tärkeydestä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle. Tarkoituksena oli tuoda leikin merkitys näkyväksi vanhemmille. Osaksi vanhempainiltaa kokosimme myös pienimuotoisen teemaan liittyvän valokuvanäyttelyn ryhmän lapsista.

Leikki on lapselle ratkaisevan tärkeää (Tamminen 2001: 14). Ihmisen kasvun, kehityksen ja oppimisen kiistaton perusta on lapsuuteen oleellisena osana kuuluva leikki. Lapsen tiedot ja taidot karttuvat monipuolisesti osana leikkivän lapsen maailmaa. (Hakkarainen 2011.) Leikki on pienen lapsen merkittävä toimintaa, sillä lapsen kehityksen katsotaan tapahtuvan juuri leikkitoiminnassa (Mäntynen 1997: 126). Leikki onkin lapsen oppimisen sekä kehityksen tärkein väylä. Se auraa tietä kehitykselle ja vie sitä eteenpäin. (Helenius – Mäntynen 2001: 133.) Leikki on lapsen itsenäistä, luovaa toimintaa, jossa hän mielikuvituksensa avulla ja omien tarpeittensa mukaan käsittelee, toistaa ja muuntaa kokemuksiaan ja ympäristössään havaitsemiaan ilmiöitä. (Mäntynen 1997: 126.) Leikkiessään lapsi käsittelee ajatuksiaan, tunteitaan sekä kokemuksiaan ja elämyksiään, oppii löytämään niille ilmaisukeinoja ja ymmärtämään niitä (Soininen 2001: 18). Sen lisäksi että leikillä on merkitys lapselle tässä ja nyt, juuri leikkimisen hetkellä, se kantaa hedelmää tulevaisuudessa (Kalliala 2003: 184).

Loppujen lopuksi lapsuus on hyvin lyhyt aika, mutta sitäkin tärkeämpi. Se valmistaa lasta tulevaisuuteen, mutta on merkityksellinen ja arvokas myös omana aikakautenaan. Leikki on lapsen johtavaa toimintaa eikä sen merkitystä tule aliarvioida. Tämän vuoksi

on erittäin tärkeää, että leikin merkitys tuodaan näkyväksi ja, että leikki saa ansaitsemansa arvostuksen niin varhaiskasvatuksessa kuin lapsiperheissäkin.

Tarkastelemme opinnäytetyössämme aluksi varhaiskasvatusta ja kasvatuskumppanuutta, minkä jälkeen paneudumme laajemmin leikin teoriaan. Kehittämistehtävä - luvussa kuvaamme toimintaamme ja sen menetelmällisiä ratkaisuja. Tämän jälkeen arvioimme toiminnan, sekä sille asetetun tavoitteen toteutumista. Lopuksi on vielä pohdintaosuus.

2 Varhaiskasvatus

Tässä luvussa käsittelemme varhaiskasvatusta laajempaan kokonaisuuteen ja opinnäytetyöllemme olennaisena toimintaympäristönä. Avaamme varhaiskasvatuksen käsitettä ja suomalaisen varhaiskasvatuksen taustaa. Tämän jälkeen kuvaamme yhteistyökumppanimme ja opinnäytetyömme toimintaympäristöä päiväkotia Itämeren. Lopuksi kerromme VKK-Metrosta ja sen hankkeesta, jonka kehittämiskauden teema antoi aiheen opinnäytetyöllemme.

2.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) kuvataan varhaiskasvatukseen olevan pienten lasten erilaisissa elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Tavoitteena varhaiskasvatustyössä on lapsen tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 11.) Tämä kasvatuksellinen vuorovaikutus on aikuisten ja lasten välistä, jolloin varhaiskasvatuksen toiminnallisena alueena voidaan, laajasti tulkittaen, ajatella olevan koti ja erilaiset kasvatustilanteet sekä monipuolisesti kolmannen sektorin tarjoamat palvelut (Kari-la ym. 2001: 13).

Varhaiskasvatus -käsitteen "sateenvarjoluonnetta" on toki eri yhteyksissä pyritty rajaamaan siten, että se kattaisi ainoastaan yhteiskunnassa palvelujärjestelmien tuottaman ammatillisen kasvatus- ja opetustyön, näin ollen rajaten kotikasvatuksen omaksi alueeksi. Päivähoitojärjestelmä olisi tällöin keskeisin varhaiskasvatustoimintaa tuottava taho. Muiden lasten elämäntilanteiden osuus ja merkitys on vaihdellut eri aikoina, eri yh-

teiskunnissa ja vaihtelee yhä edelleen. (Karila ym. 2001: 14.) Varhaiskasvatustalvet muodostuvat yhteiskunnassamme kunnan tai yksityisen tahon järjestämän päivähoidon sekä esiopetuksen lisäksi myös avoimesta varhaiskasvatuksesta, joka on kuntakohtaisesti vaihtelevaa toimintaa lapsille ja heidän perheilleen. Tällaista toimintaa ovat esimerkiksi avoimet päiväkodit, leikkipuistot ja erilaiset kerhot. (Varhaiskasvatus 2015.)

Käsitteenä varhaiskasvatus, kattaen koko pikkulapsipedagogiikan kentän, on otettu Suomessa käyttöön 1970 luvulla (Karila ym. 2001: 13). Varhaiskasvatuksen perusteet nojaavat varhaiskasvatuksen isänä ja uudistajana pidettyyn Friedrich Fröbelin näemyksiin. Hänen mukaansa lasta tulee kasvattaa kokonaisuutena, omaehtoiseen aktiivisuuteen perustuen, näin ollen kehittämällä lapsen olemuksen kaikkia puolia. (Hänninen – Valli 1986: 27–31.) Varhaiskasvatuksen uranuurtajaksi häntä johdattivat aluksi kouluikäisten, mutta myöhemmin koulua edeltävien ikävaiheiden kehitystehtävät. Hän oli taitava kietomaan kokemuksensa kasvattamistyöstä luovasti varhaiskasvatustyöksi. (Karila ym. 2001: 47.)

Varhaiskasvatuksen tulisi Fröbelin mukaan olla myötäilevää ja suojelevaa sekä kehitystä edistävää vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä. Hän perusti vuonna 1840 Saksaan lastentarhan, jonka hän näki tulevaisuudessa mahdollisesti koko maan kattavana pedagogisena toimintana. Fröbelin pedagogiikkaa Pohjoismaissa ensimmäisenä toteutti, maamme lastentarha-aatteen esitaistelija ja Suomen kansakoulun isä Uno Cygnaeus. Varsinaisen nykyaikaan jatkuneen fröbeliläisen lastentarhatyön aloitti vuonna 1888 Helsingissä Hanna Rothman. (Hänninen – Valli 1986: 36–59.)

Nykyään päivähoito nähdään osaksi pohjoismaista ja suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa. Tämä julkisesti organisoitu varhaiskasvatuksen muoto palvelee yhteiskuntaa niin sosiaali-, perhe- ja työvoimapolitiittisesti kuin myös nykyaikana esille nousseena koulutuspolitiittisena palveluna. Varhaiskasvatuksesta, eri muodoissaan, on kaiken kaikkiaan tullut suuri osa suomalaista elämää. Suomessa on ominaista ajatus siitä, että varhaiskasvatus ja kotikasvatus olisivat samanluonteisia sekä ideologisesti yhdenmukaisia. (Karila ym. 2001: 14–15.)

Varhaiskasvatusta kuvataan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen yhteen nivoutuneena kokonaisuutena. Edellä mainitut varhaiskasvatuksen ulottuvuudet painottuvat erikäisillä lapsilla eri tavoin ja niiden merkitys vaihtelee erilaisissa tilanteissa. Ensisijaisena tavoitteena on lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen, sillä hyvinvoivalla

lapsella on mahdollisimman hyvät kasvun, kehittymisen ja oppimisen edellytykset. Lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan ja hänen perustarpeistaan huolehditaan. Hyvinvointia edistävät myös mahdollisimman pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 15–16.)

Kasvatuksen arjen kohtaamisissa on loppujen lopuksi kysymys siitä, mihin kasvattaja pyrkii toiminnallaan, millä tavoin aikuinen tulkitsee ja ymmärtää lasta. Varhaiskasvatuksen tutkimuksessa ja ammattikäytännössä ovat jatkuvasti läsnä tulkinnat siitä, mikä on lapsuuden olemus ja merkitys yhteiskunnallisena sekä kulttuurisena ilmiönä. (Nummenmaa 2001: 25.) Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin ja kansallisiin säädöksiin sekä muihin toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin. Varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita ovat lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, oikeus turvattuun kasvuun kehittymiseen ja oppimiseen, oikeus turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti. Lapsella on myös oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, saada tarvittaessa erityistä tukea sekä oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 12.)

Varhaiskasvatusta, päivähoitoa ja esiopetusta koskevaa lainsäädäntöä on kehitetty laajasti, samaan aikaan rakentamalla erityisesti alle kolmivuotiaiden lasten kotona tapahtuvaa hoitoa tukevaa taloudellista järjestelmää. Suomalaista varhaiskasvatusjärjestelmää onkin luonnehtinut samanaikainen julkisen varhaiskasvatusjärjestelmän rakentaminen sekä kotona tapahtuvan hoidon riittävä taloudellinen tukeminen. (Karila ym. 2001: 15.) Lakisääteisenä toimintana varhaiskasvatusta ohjataan sekä valtakunnallisilla että kunnallisilla asiakirjoilla. Sitä ohjaavat lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset, varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, kunnan omat varhaiskasvatuksen strategiat ja linjaukset, kuntien varhaiskasvatussuunnitelmat sekä päivähoitoyksikön oma varhaiskasvatussuunnitelma. Jokaiselle lapselle laaditaan yhdessä vanhempien kanssa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma sekä esiopetuksen suunnitelma, jotka ohjaavat heidän varhaiskasvatuksensa ja esiopetuksensa toteuttamista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 8–9.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, varhaiskasvatuksen sisältöä kehystävänä asiakirjana, on tällä hetkellä Suomessa päivähoidon tärkein valtakunnallinen ohjausvä-

line. Se on nostanut maassamme varhaiskasvatuksen sisällön sekä laadun uudelleen ja innostavaan keskusteluun. Tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin turvaaminen. (Kalliala 2010: 28.)

2.2 Toimintaympäristön kuvaus

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina ja toimintaympäristönä oli Helsingin Kaupungin varhaiskasvatusviraston alaisuudessa toimiva päiväkoti Itämeri. Helsingin Ruoholahdessa, merellisessä kaupunkimiljöössä sijaitseva Itämeri on vuonna 1992 käyttöön otettu pieni, kahden lapsiryhmän päiväkoti. Tällä hetkellä Itämeressä on lapsia noin 45, jotka ovat iältään 1–5 -vuotiaita. (Päiväkoti Itämeri 2015.) Lapset on jaettu pienryhmiin ja esiopetusryhmän tarve arvioidaan vuosittain päiväkodin varhaiskasvatusalueella (Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 5). Erityisenä rikkautena pidetään sitä, että ryhmissä on lapsia useista eri kulttuuritaustoista. Päiväkodin pienen koon ansiosta henkilökunta tulee tutuksi kaikille lapsille ja heidän perheilleen. Itämeri muodostaa yhteisen päivähoitoyksikön Mainingin ja Fregatin päiväkotien kanssa. (Päiväkoti Itämeri 2015.)

Päiväkoti Itämeren toiminta-ajatuksena on tukea lapsen kehittymistä yhteistyössä kotien kanssa sekä vuorovaikutuksessa lasten ja aikuisten kesken. Leikin ja mielenkiintoisen oppimisympäristön luomista pidetään päiväkoti Itämeressä ensiarvoisen tärkeänä. Tarkoituksena on tukea lapsia monipuolisesti kehittymään itsetunnon vahvoiksi ja tasapainoisiksi, rakentamalla heille turvallinen ympäristö kasvaa ja kehittyä. Turvallisessa ympäristössä lapsi voi kokea tekemisen ja oppimisen iloa. (Päiväkoti Itämeri 2015.) Päiväkoti korostaa toiminnassaan yhteisöllisyyttä ja lasten osallisuutta (Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 6).

2.3 VKK-Metro

Opinnäytetyömme sai aiheensa Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VKK-Metron kehittämishankkeesta. VKK-Metro on Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten yhteinen kehittämis- ja koulutusyhteistyöverkosto ja osa pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAN toimintaa. Vuodesta 2007 toimineen VKK-Metron toiminnan keskiössä on pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittäminen. Erityisen tärkeänä toimintamuotona on vaihtuvan kehittäjäverkoston työ.

Pääkaupunkiseudulta nimetään kahden vuoden ajaksi eri varhaiskasvatustyöyksiköitä kehittämään varhaiskasvatustoimintaansa. Vaihtuvan kehittäjäverkoston avulla on tarkoitus luoda mahdollisimman moneen pääkaupunkiseudun varhaiskasvatustyöyksikköön jatkuvan kehittämistoiminnan rakenne sekä innostaa työntekijöitä oman työn tutkimiseen ja kehittämiseen. (Kohti tulevaisuuden varhaiskasvatusta 2014: 1–2.) Kaudelle 2014–2016 mukaan on valittu 25 päivähoitoyksikköä eri puolilta pääkaupunkiseutua. Helsinkiläinen päiväkotitoiminta Itämeri on yksi VKK-Metron tämän toimintakauden kehittämisyksiköistä ja opinnäytetyömme yhteistyökumppani. (Leikki ja leikilliset oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa n.d.)

VKK-Metron toimintakauden 2014–2016 teemana on leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen. Kehittämiskauden tavoitteena on tarkastella leikkiä lasten kasvu- ja oppimisympäristönä, joka vastaa heidän kehitys- ja oppimistarpeisiinsa sekä vahvistaa varhaiskasvattajien osaamista leikin hyödyntämisessä, kun kehitetään lasten oppimisvalmiuksia. Tavoitteena on myös kehittää varhaiskasvatuksen leikillisiä oppimisympäristöjä, tarkoituksena saada ne vastaamaan mahdollisimman hyvin lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Kehittämiskauden tavoitteena on lisäksi kehittää varhaiskasvatuksessa toiminnan laatua, sekä aikuisen aktiivista ja sensitiivistä roolia leikkipeurustaisessa, lapsilähtöisessä pedagogikassa, kuten myös tuottaa havaintomateriaalin erilaisista leikkitalanteista työn kehittämisen tueksi sekä vahvistaa päiväkotien henkilökunnan kehittämisosaamista. Tämän lisäksi tavoitteena on myös lisätä leikin arvostusta lapsiperheissä. (Leikki ja leikilliset oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa n.d.)

3 Kasvatuskumppanuus

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on aina kuulunut suomalaisen varhaiskasvatuksen tehtäviin. Kasvatuskumppanuus on yksi 2000-luvun iskusanoista ja ollut pitkään yksi trendikkäimmistä täydennyskoulutuksen aiheista. Kasvatuskumppanuuden kotouttamiseen on panostettu paljon (Kalliala 2012: 92–93), ja sillä onkin merkittävä rooli tämän päivän suomalaisessa varhaiskasvatuksessa.

Kasvatuskumppanuus oli osa opinnäytetyötämme siinä muodossa, että siihen kuului oleellisena osana meidän ja päiväkodin välinen yhteistyö vanhempien kanssa. Päiväkotitoiminta Itämeressä vanhempien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä sija. Kasvatuskumppanuus perustuu päiväkotitoimintaan Itämeressä luottamukseen, toisen kunnioittamiseen,

yhdenvertaisuuteen ja avoimeen kommunikaatioon. Päiväkoti Itämeressä koetaan, että asioiden ja tiedon avoin jakaminen synnyttää luottamusta kasvattajien välille. (Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 17.) Halusimme järjestämässämme vanhempainillassa luoda avoimen, keskustelulle vapaan ilmapiirin, joka voisi osaltaan syventää luottamusta ja avata tilaa vuorovaikutukselle kasvatustyöntekijöiden ja vanhempien välillä.

3.1 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa

Vanhemmuus on vahvasti riippuvainen ympäröivästä todellisuudesta. Universaalista ydinolemuksesta huolimatta se on aikaan ja paikkaan sidottu. Yhteisöllinen tuki ja kulttuurinen malli antavat mahdollisuuksia, mutta myös asettavat rajat yksilöllisen vanhemmuuden toteuttamiselle. Kyky toimia vanhempana on aina yhteisön ja yhteiskunnan säätelemää. Pienen lapsen kasvumahdollisuudet ovatkin vanhemmuuden välityksellä riippuvaisia yhteiskunnan toimista ja rakenteista. (Tamminen 2004: 72.)

Kaupungistumisen myötä vanhat kyläyhteisöt ovat hajonneet. Tämän myötä taas yhteisöllinen tuki ja kollektiivinen vastuu lapsista, joka vanhoilla kyläyhteisöillä on perinteisesti ollut, on katoamassa. Yhteisvastuullisten kyläyhteisöjen kadottua lasten vanhemmat ovat jääneet yksin kasvatustehtävänsä kanssa ja lapset jääneet vanhempiensa yksinomaiselle vastuulle. Yhteiskunta on yrittänyt ratkaista asian siirtämällä kasvatusvastuuta eri instituutioille, kuten varhaiskasvatusta tarjoaville tahoille, joiden on määrä tukea vanhemmuutta. (Hellsten 2005: 84–85.)

Subjektiiivinen päivähoito-oikeus on vahvistanut lasten oikeutta osallistua varhaiskasvatukseen. Tämä on myös laajentanut vanhempien mahdollisuutta saada tukea kasvatustehtävänsä. (Kaskela – Kekkonen 2006: 20.) Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on toimia yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa tämän kasvatustyössä (Varhaiskasvatustilain 580/2015 2 a §).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) vanhempien ja varhaiskasvatustilainhenkilöstön kasvatusyhteistyö määritellään kasvatuskumppanuudeksi. Sillä tarkoitetaan vanhempien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä, jotta voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla tukea lapsen kasvua, kehittymistä ja oppimista. (Kaskela

– Kekkonen 2006: 17.) Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja näin ollen toimintaa ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. Kasvatuskumppanuus edellyttää lasten vanhempien sekä varhaiskasvatushenkilöstön keskinäistä luottamusta, tasa-vertaisuutta ja toistensa kunnioitusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 31.) Tavoitteena on aito, dialoginen vuoropuhelu, jossa molemmat osapuolet tulevat kuulluksi (Kaskela – Kekkonen 2006: 17). Opinnäytetyömme toiminnallisella osalla pyrimme tukemaan juuri dialogisuutta osana päiväkotitämmeren kasvatustyötä.

Kasvatuskumppanuudessa on kyse perheiden ja varhaiskasvatushenkilöstön yhteisestä kasvatustehtävästä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 11), jonka tarkoituksena on jakaa vanhempien ja kasvattajien kesken vastuuta lapsen hyvinvoinnista ja kehityksen tukemisesta (Kaskela – Kekkonen 2006: 13). Ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu on kuitenkin vanhemmilla (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 12). Tämän kasvatusyhteistyön lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen kasvuympäristöt ja kasvatuskäytännöt vaikuttavat samanaikaisesti kodin ja perheen rinnalla lapsen kasvuun ja kehitykseen (Kaskela – Kekkonen 2006: 13).

Kasvatuskumppanuudessa on kyse, yhteiseen kasvatustehtävään sitoutumisen lisäksi, myös sen organisoinnista ja sopimisesta niin, että yhdessä tehdyt päätökset kelpaavat molemmille osapuolille. Vanhemmille tulee tarjota mahdollisuus osallistua lastansa koskeviin kasvatuskeskusteluihin sekä lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen. Lapsikohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on tarkoitus sopia yhdessä vanhempien kanssa tulevan yhteistyön toimintatavoista. Sen toteutumista on tarkoitus seurata ja arvioida säännöllisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 31–33.)

Päivähoidon tehtävänä on tukea koteja kasvatustehtävässä. Lapsen tasapainoista kehitystä edistetään yhteistyöllä. Jotta vanhempien kasvatustehtävää pystytään tukemaan ja lapsen lähtökohdat ottamaan huomioon, tarvitaan perheen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välillä toimivaa vuoropuhelua. (Jämsä 2008: 208–209.) Kasvatuskumppanuudessa sitoudutaankin eri osapuolten todellisuuksia näkyväksi tekevään keskusteluun, jonka perustana on kiinteä ja jatkuva kodin ja päivähoidon vuoropuhelu (Kaskela – Kekkonen 2006: 14).

Tämä avaa tilaa ottaa puheeksi myös hankalia ja vaikeita asioita. Toimivassa kasvatuskumppanuudessa koti ja päivähoito etsivät yhteistä ymmärrystä siitä, kuinka turvata

lapselle ehjän kasvun, kehityksen ja oppimisen perusta. (Kaskela – Kekkonen 2006: 21.) Yhtenä kasvatuskumppanuuden tavoitteena onkin tunnistaa lapsen mahdollinen tuen tarve, mahdollisimman herkästi ja aikaisessa vaiheessa. Tämän jälkeen luodaan toimintastrategia lapsen tukemiseksi yhteistyössä vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 32.)

Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät ammattikasvattajan ja vanhemman samanarvoiset, mutta sisällöltään erilaiset tiedot lapsesta ja taidot toimia lapsen kanssa (Kaskela – Kekkonen 2006: 17). Kaksi lapselle tärkeää tahoja, vanhemmat ja kasvatushenkilöstö, jakavat tietojansa, taitojaan, osaamistaan sekä näkemyksiään ja ymmärrystään lapsen parhaasta (Kaskela – Kekkonen 2006: 20–21). Vanhempien tuntemus omasta lapsestaan sekä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillinen asiantuntemus luovat parhaat mahdolliset edellytykset sille, että yhdessä kyetään turvaamaan lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 31).

Lasta kannattelevan ja hänen kehitystään tukevan kasvatusyhteistyön lisäksi kasvatuskumppanuuden tavoitteena on edistää lasten vanhempien keskinäistä yhteistyötä, sekä kehittää varhaiskasvatusta osallistamalla vanhemmat toiminnan arviointiin ja suunnitteluun (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 31–32). Näin voidaan kehittää yhä laadukkaampaa ja lasten sekä heidän vanhempiensa tarpeisiin vastaavaa varhaiskasvatustoimintaa.

Tommy Hellsten (2005) näkee vanhemmuuden ja lasten kasvattamisen palvelutehtävänä. Se on hänen mukaansa eräänlaista käytettäväksi asettumista. (Hellsten 2005: 9.) Vanhempien tehtävänä on antaa lapselle ne valmiudet elämään, joiden turvin hän tulee aikanaan selviytymään itsenäisesti (Sinkkonen 2008: 22). Vanhemmuuteen ei voi valmistautua kuin rajallisesti, siihen kasvetaan vähitellen (Sinkkonen 2008: 95–97). Vanhempana ei ole myöskään koskaan valmis. Vanhempana toimiessaan aikuinen saattaa kokea osaamattomuutta ja tietämättömyyttä ja tuntea aika ajoin olevansa jopa eksyksissä. Aikuinen rakentaa jatkuvasti uutta käsitystä kasvavasta lapsestaan, mutta myös omasta vanhemmuudestaan. Aikuinen joutuukin etsimään uusia keinoja ja tapoja toimia vanhempana lapsen iän myötä muuttuvien tarpeiden myötä. (Tamminen 2004: 69–70.)

Varhaiskasvatushenkilöstön tehtävänä on tukea vanhempia tässä palvelutehtävässä ja vanhemmuuteen kasvamisessa, ja auttaa vanhempaa löytämään niitä keinoja ja tapo-

ja, joilla vastata lapsensa muuttuviin tarpeisiin. Opinnäytetyömme kehittämistyöllä annoimme vanhemmille tietoa, välineitä ja keinoja vanhempana toimimiseen.

3.2 Kohderyhmän kuvaus

Opinnäytetyömme kehittämistehtävän kohderyhmänä olivat päiväkotit Itämeren pienten ryhmän vanhemmat. Pienten ryhmässä lapset ovat iältään 1–3 -vuotiaita. Kohderyhmän rajaamiseen vaikutti vahvasti yhteistyökumppanimme toive. Lastentarhanopettaja, jonka kanssa teimme eniten yhteistyötä, ja jonka kanssa yhteiset sopimukset muodostettiin opinnäytetyöprosessimme aikana, työskenteli itse päiväkodin pienten ryhmän puolella. Näin ollen hän pystyi tarjoamaan 1–3 -vuotiaiden ryhmää alustaksi opinnäytetyötämme varten.

Pienten ryhmän lastentarhanopettajan mukaan monikulttuurisuus on vahvasti näkyvä osa pienten ryhmää päiväkotit Itämeressä. Osalle muun kulttuuritaustan omaavista vanhemmista leikki sekä sen merkitys, on vieras asia siinä muodossa kuin se suomalaisessa yhteiskunnassa pyritään näkemään. Leikin todellisen merkityksen tiedostaminen saattaa olla vaikea asia monelle kantasuomalaisellekin. Hänen kokemuksensa mukaan myös alle 3 -vuotiaiden lasten leikistä löytyy huomattavasti vähemmän tietoa kuin mitä on löydettävissä tämän iän ylittäneiden lasten leikistä. Kuitenkin leikki on alle 3 -vuotiaille lapsille perustavanlaatuista toimintaa, jossa he opettelevat ja harjaannuttavat erilaisia taitoja.

Pienten ryhmän työntekijät olivat sitä mieltä, että olisi tärkeää avata leikkiä ja sen merkitystä erityisesti juuri pienten lasten vanhemmille. Tämän lisäksi olisi tärkeää kannustaa vanhempia leikkimään yhdessä lastensa kanssa. Kaikki tieto lapsesta ja leikistä oli tervetullutta myös siksi, että ryhmässä oli opinnäytetyöprosessimme aikana paljon vanhempia, joilla oli ryhmässä heidän ensimmäinen lapsensa.

4 Leikki ja leikin merkitys

Opinnäytetyömme viitekehyksenä on leikki ja sen merkitys lapselle. Tämän pohjalta järjestimme teemallisen vanhempainillan päiväkotit Itämeressä. Leikki ja leikillisten toimintaympäristöjen kehittäminen on teemana myös VKK-Metron 2014–2016 kehittämis-

kaudella. Päiväkoti Itämeri on yksi tämän kauden kehittäjäyksiköistä, ja näin ollen leikki aiheena oli myös erityisen tärkeä yhteistyökumppanillemme päiväkoti Itämerelle. Koskimme syksyn 2015 aikana laajalti teoriatietao leikistä, josta työstimme vanhempainiltaa varten vanhemmille suunnatun tietopaketin leikistä ja leikin merkityksestä. Tähän, "Leikki ja leikin merkitys" -lukuun sekä seuraavaan "Leikin kehitys" -lukuun olemme koonneet vanhempainiltaa varten keräämäämme teoriatietao leikistä.

4.1 Leikki

Me kaikki tarvitsemme leikkiä. Leikki on tärkeää omana itsenään ja sillä on itseisarvo, jonka ei tulisi olla riippuvainen siitä, mitä leikki opettaa tai kasvattaa. (Vehkalahti – Urho 2013: 9.) Leikki on lapselle merkityksellistä juuri leikkimisen hetkellä. Se on lapsen oma-aloitteista toimintaa, ja lapsella on omat syynsä leikkiä. (Munter 2013: 113–114.) Tutkimusten mukaan lapsen pääasiallisin tapa oppia ja omaksua asioita, hahmottaa ympäristöään ja siinä tapahtuvia ilmiöitä tapahtuu juuri leikin kautta. Leikkimällä lapsi voi elää huoletonta lapsuutta. Leikkiin kannustamisen voidaankin sanoa olevan hyvän lapsuuden puolustamista. (Jantunen – Lautela 2009: 159–160.) Lapsen leikki ei ole "vain leikkiä", ja onnistuakseen se tarvitsee aikuisen arvostuksen (Haapaniemi-Maula 1996: 69).

Leikki on lapsen itsenäistä, luovaa toimintaa, jossa hän mielikuvituksensa avulla ja omien tarpeittensa mukaan käsittelee, toistaa ja muuntaa kokemuksiaan ja ympäristössä havaitsemiaan ilmiöitä (Mäntynen 1997: 126). Leikissä lapsi työstää itselle sillä hetkellä tärkeitä ja ajankohtaisia asioita (Jantunen – Lautela 2009: 150). Leikki on ikään kuin lapsen mielen teatteri, jonka näyttämölle hän tuo sen, mitä hänen mielessään on (Airas – Brummer 2003: 166). Lapsi kuvaa leikissään oman sisäisen ja ulkoisen maailmansa tapahtumia. Voidaankin sanoa, että lapsen leikit ovat näytelmien tavoin ihmisen tilan vertauskuvia ja avain tuon tilan ymmärtämiseen. (Piers – Millet Landau 1982: 10.) Friedrich Fröbel on puolestaan kuvannut leikkiä lapsen sisäisen elämän ilmaisuväyläksi (Kalliala 2003: 184). Leikkiä havainnoidessaan voi aikuinen oppia paljon lapsen maailmasta ja ajattelusta (Jantunen – Lautela 2009: 157).

Leikki liittyy ihmisten kulttuuriin ja on yksi sen tärkeistä rakennusaineista. Leikeissä on myös havaittu paljon yhteisiä piirteitä kulttuurista toiseen. (Helenius – Mäntynen 2001: 134.) Leikin voidaan sanoa olevan universaalia toimintaa, sillä lapset leikkivät kaikkialla maailmassa (Kalliala 1999: 53). Leikki on siis lapselle jotakin tyypillistä ja tarpeellista.

Se on lapsen tapa elää ja toimia. Leikin maailmassa lapsi harjoittelee, kehittyy ja oppii. Se tyydyttää monipuolisesti sekä lapsen fyysisiä että psyykkisiä tarpeita. (Jarasto – Sinervo 1997: 206.)

Marjatta Kalliala (1999) on kirjoittanut leikkikulttuurista ja yhteiskunnan muutoksesta. Väitöskirjassaan hän kuvaa sitä, kuinka lasten leikkikulttuuri on erottamaton osa sitä kulttuuria, missä se muodostuu. Lasten leikeissä heijastuvat kulttuurinen identiteetti ja roolit, sosiaaliset tapahtumat sekä puhe- ja toimintatavat. Leikin kulttuurisidonnaisuus näkyy leikkien aiheissa, niiden teemat ilmentävät ajan henkeä. Aika sekä kulttuurin murros jättävät jälkensä leikkikulttuuriin, mikä näkyy muutoksena lasten leikeissä. Osa leikkiperinteestä on kuitenkin pysynyt lähes muuttumattomana vuosisadasta toiseen. Joidenkin leikkien muodot ja merkitykset taas ovat muuttuneet vuosisatojen kuluessa, mutta perusteemat pysyneet ennallaan. (Kalliala 1999: 50–53.)

Leikkikulttuuri on sidoksissa myös paikkaan. Maaseudulla asuvien lasten leikit ovat erilaisia kuin kaupunkilaislapsilla ja myös maakohtaisia eroja esiintyy. Tämän lisäksi sukupuoli- ja sukupuoli-identiteetti on keskeinen. Leikkikulttuuri muodostuu tyttöjen ja poikien erillisistä leikkikulttuureista. Tämän lisäksi se muodostuu myös molemmille yhteisestä alueesta. Leikit muovaavat leikkijöiden sukupuoli-identiteettiä ja sukupuoli-identiteetti puolestaan leikkejä. Tyttöjen ja poikien leikkimistyilien erilaisuus näyttäytyy ajasta ja kulttuurista riippumatta. Poikien leikit ovat usein raisuja sankarileikkejä, kun taas tytöt leikkivät rauhallisemmin jäljitellen koti- ja hoiva-askareita. (Kalliala 1999: 53.)

Leikin tunnusmerkkeinä mainitaan usein vapaaehtoisuus, sisäinen motivaatio, tyydytys ja prosessin ensisijaisuus tuotokseen nähden (Kalliala 2010: 40). Leikki on lapsen omaa toimintaa, johon vapaus ja spontaanisuus olennaisesti kuuluvat (Helenius – Mäntynen 2001: 152). Leikki on vapaaehtoista, eikä siihen voi pakottaa tai edes suostutella ilman, että se menettää jotain olennaista itsestään. Leikin viehätys perustuu siihen, että se tempaa leikkijän mukaansa. Täydellistä leikkiin uppoutumista voidaan kuvata flow-käsitteellä. (Kalliala 2003: 185.) Flow-tilassa leikin ulkopuolinen maailma katoaa ja syntyy leikin oma todellisuus (Vehkalahti – Urho 2013: 75).

Pentti Hakkarainen (1990) kuvaa tutkimuksessaan leikkiä tyyppiesimerkiksi sisäisestä motivaatiosta. Leikistä puuttuu selkeä tavoitteisuus ja tuloksellisuus. Leikkiprosessi sinänsä kiehtoo ja kiinnostaa, joka viittaa siihen, että sisäisellä motivaatiolla on keskeinen merkitys leikissä. Sisäinen motivaatio ilmenee siinä, että leikki tuottaa leikkijälle

iloa ja nautintoa. (Hakkarainen 1990: 52–55.) Leikkiä voidaankin luonnehtia ilmiöksi, jonka motiivi löytyy itse toimintaprosessista (Hakkarainen 1990: 128).

Siitä huolimatta, että leikki tuottaa lapsille lumoavia kokemuksia ja on tutkimusten valossa kiistattoman tärkeää lapsen kehitykselle, on leikin merkityksestä silti ristiriitaisia käsityksiä. Vaikka leikkiä pidetään kaiken inhimillisen alkuna ja kulttuurin perustana, nähdään se toisaalta myös tarkoituksettomana ajankuluna aikuisuuteen valmentautumisessa ja vasta elämää opettelevien lasten arkisena puuhasteluna. (Riihelä 2004: 24–30.) Haluamme aikuisina nähdä selviä syy-seuraussuhteita leikin merkityksestä ja toivomme saavamme todistaa esimerkillisiä leikkitilanteita siitä, miten leikki todella toimii. Leikki kuitenkin toimii omana itsenään ja omilla ehdoillaan tilanteesta ja leikkijöistä syntyen, ja se vastaa aina eri tavoin leikkijöiden tarpeisiin. Näin ollen leikkiä on mahdoton mitata tai arvottaa. (Vehkalahti – Urho 2013: 17.)

Aito leikki onkin omaehtoista ja itseohjautuvaa. Sillä ei useinkaan aikuisen silmissä näytä olevan juuri minkäänlaista vakavaa päämäärää. (Piers – Millet Landau 1982: 10.) Ulkopuolisen tarkkailijan silmin “hyödyttömästä” leikistä leikkijä voi kuitenkin saada tärkeitä taitoja, virikkeitä ja kokemuksia (Vehkalahti – Urho 2013: 10). Leikin lomassa lapsi näet omaksuu monenlaisia tietoja ja taitoja. Merkittävää onkin juuri se, että lapsi ei leiki oppiakseen, mutta oppii leikkiessään. (Kalliala 2003: 188.)

4.1.1 Leikki kehityksen tukena

Kun leikki on nautittava, sisäisesti motivoiva prosessi eikä sillä ole selkeästi määriteltäviä, näkyviä tuloksia, jonka vuoksi se saattaa vaikuttaa päämäärättömältä, törmätään välittömästi vaikeuksiin kehitysvaikeuksien sekä leikin merkityksen määrittelyssä. Leikin käsitteen määrittelyn vaikeudet liittyvät ainakin osittain siihen, että sen sisältämiä ominaisuuksia pyritään kuvaamaan liian tyhjentävästi. Ihannemääritelmä olisi sellainen, joka erottaa leikin kaikista muista ilmiöistä lapsen kehityksessä. Leikki ilmiönä on kuitenkin monimutkaisempi asia. Se on samanaikaisesti vastakkaisia asioita, kuvittelua ja totta. Keppi lapsen leikissä voi olla esimerkiksi saman aikaa sekä keppi että pyssy. Lapsi tekee tarkkoja havaintoja ympäristöstään, mutta siitä huolimatta hän toimii samalla kuviteltujen ominaisuuksien varassa. Ratkaisu leikin määrittelyn pulmaan on löytynyt siten, että leikkiä pyritään kuvaamaan lapsen kehityksessä oppimisprosessina. (Hakkarainen 2001: 184–185.)

Ihmisen kasvun, kehityksen ja oppimisen kiistaton perusta on lapsuuteen oleellisena osana kuuluva leikki (Hakkarainen 2011). Leikki on lapsen oppimisen sekä kehityksen tärkein väylä. Se auraa tietä lapsen kehitykselle ja vie sitä samalla eteenpäin. (Helenius – Mäntynen 2001: 133.) Leikin voidaan sanoa olevan pienen lapsen merkittävintä toimintaa, sillä lapsen kehityksen katsotaan tapahtuvan juuri leikkitoiminnassa (Mäntynen 1997: 126).

Leikkiin sisältyy hyvin monenlaisia lapsen kehitykselle keskeisiä toimia. Leikin avulla lapset hankkivat ja hiovat niin sosiaalisia ja emotionaalisia kuin fyysisiä ja henkisiäkin taitoja. (Piers – Millet Landau 1982: 11.) Nämä kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa ja karttavat osana leikkivän lapsen maailmaa (Hakkarainen 2011). Luettelo leikin hyödyistä on mittava (Kalliala 2003: 188). Leikkiessään lapsi oppii monenlaisia asioita, kuten yhteistyötaitoja, tunteiden ilmaisua, itsehillintää, keskittymistä, mielikuvitusta, kieltä, ajattelua sekä motorisia taitoja. (Jantunen – Lautela 2009: 150.) Näiden lisäksi leikissä pääsevät kehittymään muun muassa myös lapsen eläytymis- ja empatiakyky, vuorovaikutustaidot sekä asenteet ja moraalit (Soininen 2001: 19).

Tutkimusten mukaan leikki on lapselle ratkaisevan tärkeää (Tamminen 2001: 14). Pelkän havainnoinnin perusteella on kuitenkin lähes mahdoton rajata, milloin lapsen leikki-tilanteessa on kyse leikistä, oppimisesta tai jostakin muusta toiminnasta. Leikki onkin olemukseltaan äärimmäisen monimutkainen ilmiö. Leikkiä pitäisikin sen olemuksen mukaisesti tutkia mieluiten eri aineksista muodostuvana kokonaisuutena. (Hakkarainen 2001: 191.)

4.1.2 Leikin parantava voima

Leikki on lapselle ominainen tapa käsitellä vaikeita ja ahdistavia asioita. Leikkimällä lapsi purkaa pahaa oloaan parhaalla mahdollisella tavalla. (Kalliala 2001: 18.) Leikkiesseen lapsi käsittelee ajatuksiaan, tunteitaan, kokemuksiaan ja elämyksiään. Hän oppii myös löytämään niille ilmaisukeinoja sekä ymmärtämään niitä. Pieni lapsi ei pysty välttämättä vielä ilmaisemaan puheessaan kaikkea kohtaamaansa. Leikkimällä hän voi käydä läpi askarruttavaa elämäkokemustaan, jonka käsitteleminen sanoin voi olla vielä mahdotonta. (Soininen 2001: 19.) Leikin avulla pikkulapset selviytyvät monista sellaisista peloista ja kivoista, joille ovat alttiita. Voidaan sanoa, että leikkimällä lapsi parantaa tunneperäisiä vammojaan ja pääsee voitolle tilanteista, jotka muutoin voisivat koitua musertaviksi. (Piers – Millet Landau 1982: 11.)

Lapsi leikkii hänelle ajankohtaisia asioita. Erilaiset elämänmuutokset, kuten avioero, kuolema, päivähoiton aloittaminen, sisarusten syntyminen ja asuinpaikan vaihtaminen ovat isoja ja mullistavia asioita pienen lapsen elämässä ja lapsi tarvitsee aikaa hahmottaakseen kaiken itselleen. Leikin avulla lapsi pystyy käsittelemään jopa erityisen hankalia ja vaikeitakin asioita. (Hintikka 2009: 146–147.) Leikeissään lapsi työstää kokemuksiaan ja pyrkii vapautumaan niistä. Lapsi leikkii kutakin asiaa vain niin kauan kuin se on hänelle tarpeen (Soininen 2001: 18) ja siirtyy luonnostaan seuraavaan aiheeseen, kun edellinen on käsitelty loppuun. Ei siis tarvitse huolehtia, että lapsi ylileikkisi jonkin asian. (Hintikka 2009: 147.) Uusiin tilanteisiin sopeutuessaan lapsi hahmottaa leikkinsä avulla kaikkea muutokseen liittyvää. Alle kouluikäisellä lapsella leikki onkin pääasiallinen tapa oppia, sekä hahmottaa ja käsitellä asioita. (Hintikka 2009: 149.)

Leikin avulla lapset käsittelevät kokemuksiaan ja ympäröivää maailmaa, joka on monimuotoinen ja vaikeasti käsitettävä. Tämä saa aikaan monimuotoisia leikkejä, jotka saattavat joskus tuntua aikuisista arveluttavilta ja jopa huolestuttavilta. (Vehkalahti – Urho 2013: 23.) Esimerkiksi kuolemaa, hautajaisia, väkivaltaa tai onnettomuuksia leikkiessään lapsi etsii ulospääsytieta tunteilleen (Erkkilä – Holmberg – Niemelä – Ylönen 2003: 67). Onkin hyvin tärkeää, ettei näitä ”ei toivottuja” leikkejä sensuroida tai suoraan viivaisesti kielletä. (Vehkalahti – Urho 2013: 23; Kalliala 2001: 18).

4.2 Leikki osana varhaiskasvatusta

Lapsen omaehtoisella leikillä on erittäin keskeinen merkitys tämän päivän varhaiskasvatuksessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 11). Leikki on lapselle ominainen tapa toimia ja parhaimmillaan tuottaa lapselle syvää tyydytystä. Toimiessaan itselle mielekkäällä tavalla, lapsi ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Leikkinsä aineksina lapsi käyttää kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa. Kaikki mitä leikissä tapahtuu, on lapselle merkityksellistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 20.)

Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelmassa (2013) nostetaan myös esiin leikin merkitys sekä leikin arvostus ja kunnioitus kaikissa sen muodoissa. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan päiväkodissa pyritään ylläpitämään pitkäkestoista leikkiä ja toteuttamaan lasten omia leikkiehdotuksia mahdollisimman luovasti. (Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 16–17.) Päiväkodissa pidetäänkin en-

siarvoisen tärkeänä mahdollisuutta, välineitä ja tilaa monipuoliseen leikkiin (Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 6).

Suomessa vuonna 1991 voimaan tulleessa YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista, johon myös varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu, tunnustetaan lapsen oikeudet vapaa-ajan toimintaan sekä leikkiin. Lapsen oikeuksien 31 artiklan mukaan lapsella on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, taide- ja kulttuurielämään sekä hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan. Näitä oikeuksia tulee kunnioittaa ja edistää. Niihin kannustetaan tarjoamalla sopivia ja yhtäläisiä mahdollisuuksien kaikille. (Unicef n.d.: 23.)

Leikkiympäristöjen tietoinen luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen kuuluvat olennaisena osana varhaiskasvatukseen. Rikkaan leikkiympäristön rakentaminen perustuu siihen että löytyy tarpeeksi asiantuntemusta leikin kehitysvaiheista ja lapsen leikkikulttuurista. Leikkiympäristön muokkaamisessa tulisi ottaa huomioon myös lasten sillä hetkellä vallassa olevat kiinnostuksen kohteet ja osallistaa lapset kykyjensä mukaan leikkiympäristön ylläpitämiseen ja sen uudistamiseen. Tilojen suunnittelussa, oli kyse sitten sisä- tai ulkotilasta, tulisi ottaa huomioon lasten ikä ja kehitys sekä se, millaisia aika-, tila- ja välineratkaisuja erilaiset leikit vaativat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 22.)

4.3 Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana

Tyydytystä tuova leikki on usein riippuvainen siitä, miten aikuinen toimii. Leikkiä tuettaessa tarvitaan havainnointia ja kykyä eritellä oppimisen näkökulmasta tilanteita, joissa lapset leikkivät. Onnistuakseen leikki vaatii usein, erityisesti pienemmillä lapsilla, suoraa tai epäsuoraa ohjausta, jolloin aikuisen rooli vaihtelee leikkiin osallistumisesta ulkopuoliseen havainnointiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 21.) Soveltuva ohjaus onkin leikin kehittymisen ehto erityisesti pienillä lapsilla (Helenius – Mäntynen 2001: 141). Juuri näistäkin syistä leikin merkityksen korostaminen opinnäytetyöme toiminnallisessa osuudessa ja tiedon jakaminen eteenpäin varhaiskasvatuksen työntekijöille sekä vanhemmille oli erityisen tärkeää. Lapsi tarvitsee aikuista erityisesti leikin kehittymisen alkuvaiheissa.

Pirkko Mäntynen (1997) on tutkimuksessaan Pikkulasten leikin edellytykset päiväkodissa tarkastellut, miten alle kolmevuotiaiden lasten leikin edellytyksiä toteutetaan käytännössä. Leikin edellytyksiin katsottiin tutkimuksessa kuuluvan leikin järjestelyt, välillinen ohjaus ja välitön ohjaus. Leikin järjestelyt liittyvät leikkiaikaa, -välineitä ja ryhmäjakoa koskeviin pysyviin ratkaisuihin. Välillisellä ohjauksella tarkoitetaan lasten kokemukseen ja elämyksiin vaikuttamista siinä tarkoituksessa, että lapset voivat käyttää kokemuksiaan leikeissä ja leikki rikastuu. Välittömällä ohjauksella tarkoitetaan sekä aikuisen ohjaavaa toimintaa leikkitilanteessa että leikin seuraamista. Lapsen kehitystaso ja leikin kehitysvaihe määrittävät aikuisen ohjausstrategian. (Mäntynen 1997: 126–127.)

Tutkimuksessa havaittiin keskeiseksi asiaksi leikin aikaa, ryhmäjakoa ja leikkivälineitä koskevat järjestelyt, sillä nämä loivat edellytykset niin lasten leikeille kuin aikuisen ohjauksellekin. Mäntynen tutkimuksessa nousi esiin viitteitä siitä, että alle kaksivuotiaiden lasten leikin edellytyksissä oli useammin ongelmia verrattaessa vanhempiin pikkulapsiin. Myös vanhempien lasten leikin ohjausta korostettiin useammin kuin nuorempien. (Mäntynen 1997: IV.) Kolmannella ikävuodella olevien ja yli kolme vuotiaiden lasten leikkiin kiinnitettiin ylipäänsä enemmän huomiota kuin nuorempien lasten leikkiin (Mäntynen 1997: 131).

Aikuisen rooliin leikin tukijana kuuluu varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä sekä lisätä toiminnallaan leikin tyydyttävyyttä ja pitkäkestoisuutta kuitenkin niin että leikin hallinta säilyisi lasten käsissä. Myös lasten ystävyyssuhteiden vahvistaminen kuuluu tähän rooliin. Perustan leikille luo lasten fyysinen ja psyykinen turvallisuus. Tuntiessaan olonsa turvalliseksi, he voivat uppoutua leikkiinsä. Aikuisen ollessa fyysisesti lähellä ja psyykkisesti saatavilla he voivat uskaltautua tutkimaan maailmaa. Erityisesti pienet lapset tarvitsevat turvallisuustankkausta myös leikin lomassa. (Kalliala 2010: 50.) Nuorimpien leikkijöiden ohjauksessa keskeistä on aikuisen ja lapsen välinen lämmin tunnesuhde sekä aikuisen aktiivinen osuus kanssaleikkijänä (Helenius – Mäntynen 2001: 150). Aikuisen tehtävänä on johdattaa lapsi leikin maailmaan, auttaa lasta taitojen ja tiedon kartuttamisessa (Helenius – Mäntynen 2001: 133.), toimia leikin mahdollistajana ja luoda sille olosuhteet sekä rikastaa lapsen leikkiä (Jantunen – Lautela 2009: 157).

5 Leikin kehitys

Kuvaamme tässä luvussa 0–3 -vuotiaan lapsen leikin kehitystä. Rajasimme opinnäytetyön teoriaosuuden koskemaan tätä ikäryhmää, koska opinnäytetyömme kehittämistehävän kohderyhmänä olivat päiväkotit Itämeren pienten ryhmän, 1–3 -vuotiaiden lasten vanhemmat. Halusimme tarjota kohderyhmällemme ajankohtaista ja hyödyllistä informaatiota leikistä. Vaikka rajasimme vanhempainillan koskemaan erityisesti 1–3 -vuotiaiden lasten leikkiä, näimme myös alle yksivuotiaan lapsen leikin hyvin tärkeänä ja varttuneemman lapsen leikkiin kiinteästi liittyvänä asiana, sillä tämä on oleellista tietoa leikin myöhempiä kehitysvaiheita ajatellen.

Leikki tulee osaksi pienen lapsen elämää ihan alusta alkaen aikuisten ja vanhempien lasten mukana. Aluksi se on kuitenkin yhteistä toimintaa osaavamman kanssa. (Helenius – Korhonen 2013: 71.) Vaikka leikki on ihmiselle lajiominaista toimintaa, se ei kuitenkaan kehity itsestään. Leikin kehityksen katsotaankin tapahtuvan yhteistoiminnassa toisten ihmisten kanssa. Aikuinen ja vanhemmat lapset johdattavat nuorimmaiset leikin maailmaan. (Helenius – Mäntynen 2001: 133.)

5.1 Leikki yhteisenä toimintana aikuisen kanssa

Leikki on osa lapsen maailmaa jo varhain, ja se kehittyy lapsen mukana (Jarasto – Siervo 1997: 206). Leikkimisen taito alkaa jo ensimmäisellä ikävuodella ja se syntyy vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa (Tamminen 2004: 92). Varhaisimmat leikin muodot alkavatkin jo ensimmäisten elinkuukausien aikana (Tamminen 2001: 12). Ne ovat vanhemman ja lapsen välisiä hellyyden osoituksen hetkiä, kuten silittelyä, sylittelyä, lorutusta ja kutittelua, ja liittyvät usein perushoitotilanteisiin (Kahri 2003: 40). Vauvan ja häntä hoivaavan aikuisen välinen ilmeiden, ääntelyiden, liikkeiden ja tunteiden jäljittely avaa heidän välisen kommunikaation sekä luo vauvalle ensimmäiset vuorovaikutukselliset kokemukset (Munter 2013: 120–121).

Lapsen leikin alkuvaiheille tyypillisille aikuisen ja lapsen vuorovaikutusleikille on luonteenomaista näille on molemminpuoliset ilon ilmaukset. Aikuinen hymy ja nauru kertovat lapselle, että tämä on leikkiä. (Helenius – Korhonen 2013: 70–71.) Jo kuukauden ikäinen vauva vastaa aikuisen leikillisiin aloitteisiin hymyllä. Sosiaalinen hymy ilmaantuu vauvan ollessa noin kolmen kuukauden ikäinen ja aito nauru puolen vuoden tienoil-

la. (Kalliala 2010: 46.) Kontaktileikkien kulta-ajan voidaan nähdä olevan ennen kuin lapsi on oppinut liikkumaan ja puhumaan. Ryömimisen ja konttaamisen aloittanutta lasta kiinnostaa ennen kaikkea ympäristönsä tutkiminen. (Helenius – Lummelahti 2013: 63.)

Leikki toteutuu siis aluksi yhteisenä toimintana varttuneemman leikkijän kanssa. Käsi-, sormi-, laulu- ja hypitysleikeissä aikuinen luo sekä kielen että toiminnan avulla kuvitteellisen tilanteen. Lapsi on osallisena leikkiin sen vuoksi, että hän on se, jolla leikitään. (Helenius – Lummelahti 2013: 61–62.) Näissä leikeissä vauva omaksuu leikin sääntöjä, ennakkointia, vuorottelua ja kuuntelua. Nämä ovat myös ensimmäisiä leikkejä, joissa vauva voi tutkia toden ja kuvitellun rajoja. Kurkistusleikissä äiti ei oikeasti katoa. Ensimmäisen ikävuoden lopulla lapsi pystyy erottamaan havaitun kohteen sille annetusta merkityksestä. Esimerkiksi loruleikissä ilmassa liitävä kämmen-lintu on ikään kuin enakoiva korvaava esine. (Munter 2013: 122.)

Varhaista, leikkivää vuorovaikutusta voidaan pitää lapsen luovuuden ja mielikuvituksen lähteenä (Munter 2013: 122). Lapsi erottaa jo hyvin pienenä mikä on totta ja mikä on leikisti. Lapsi siis tiedostaa leikkiin liittyvän vertauskuvallisuuden ja tietää toimivansa leikin todellisuudessa. (Soininen 2001: 17.) Kestää kuitenkin vielä tovin ennen kuin lapsi kykenee itse tahdonalaisesti muodostamaan kuvitellun tilanteen, mitä pidetään leikkiä määrittävänä tekijänä (Helenius – Lummelahti 2013: 66).

Leikkiin liittyy myös alusta alkaen leikin luonnetta sävyttävä puhe. Loruissa, riimeissä ja hypityksissä fyysisesti toteutettua toimintaa sanallistetaan ja tulkitaan kielellisesti. Syli-leikit rakentavatkin lapsen puheenkehityksen ennakkoehtoja. (Helenius – Korhonen 2013: 70.) Näitä puheen kehittymisen ennakkoehtoja, jotka avaavat lapselle tietä kieleen, ovat katseenvaihto, vuorottelu, aloitteiden teko sekä kielen ja toiminnan yhtäaikaista ilmenevät merkitykset. (Helenius – Lummelahti 2013: 65.)

5.2 Esineleikki

Puolen vuoden tienoilla lapsi alkaa tarttua kaikkeen käden ulottuvilla olevaan ja tutkii sitä suullaan selvittäen esineiden kokoa, muotoa, pintavaikutelmaa ja materiaalia. Suun herkät alueet tuottavat aistikokemuksia, jotka vaikuttavat keskushermoston kehittymiseen ja hermoyhteyksien syntymiseen. Suulla tutkiminen liittyy olennaisesti ensimmäisiin esineleikkeihin. Se loppuu lapsen oivaltaessa, että erilaisilla esineillä on eri käyttö-

tarkoituksensa ja lapsi alkaa käsitellä esineitä sen mukaisesti. Edellytyksenä esineiden tarkoituksenmukaiselle käytölle on lapsen katseen ja käden koordinaation kehittyminen. Esineiden suuhun vieminen on osa tämän taidon harjaannuttamista. (Helenius – Mäntynen 2001: 135–136.)

Kun lapsi oppii ryömimään ja konttaamaan, hänen asemansa muuttuu kokonaisvaltaisesti. Samalla myös lapsen ja aikuisen suhde muuttuu olennaisesti ja lapsen omat aloitteet korostuvat. (Helenius – Lummelahti 2013: 67.) Ympäristö houkuttelee lapsen liikkeelle ja hän tutkii herkeämättä ympäristönsä kohteita. Omatoimisen liikkumisen mahdollistuminen luo edellytyksen esineiden manipuloinnista niiden merkitykselliseen käsittelyyn. (Helenius – Lummelahti 2013: 68.) Esinekäsittelyn avulla lapsi oppii tarkoituksenmukaisia tarttumisotteita sekä irrottamaan otteensa. Erilaisten esineiden käsittely lisää lapsen kätevyyttä, mutta samalla se johtaa myös merkitysten omaksumiseen ja luo pohjaa symbolifunktion heräämiselle. (Helenius – Lummelahti 2013: 69.) Lapsi käyttää esineitä myös kommunikatiivisena eleenä ennen puhumaan oppimistaan (Helenius – Lummelahti 2013: 71–72).

Esineitä käsitellessään lapsi ottaa mallia muilta ja samalla hänelle avautuu yksi tärkeimmistä uuden oppimisen keinoista, jäljittely (Helenius – Lummelahti 2013: 71). Jäljittely on myötäsyttyinen kyky, joka perustuu peilautumisjärjestelmään. Se avaa tietä kulttuurisiin merkityksiin ja kieleen. Nämä merkitykset opitaan toisilta ihmisiltä. Kun aikuinen näyttää lapselle kuinka esineitä käytetään, lapsi oppii käsittelemään esineitä niiden kulttuurista merkitystä vastaavalla tavalla. (Helenius – Lummelahti 2013: 74–75.) Jäljittely on ensimmäisen vuoden tienoilla olevan lapsen ensisijainen oppimismuoto. Lapsi tarvitsee aikuista käsittääkseen lelujen merkityksen ja hän käsittää tämän vain siten, että näkee aikuisen toimivan niillä. Lapsi jäljittelee leikkivää aikuista samalla tavoin kuin hän jäljittelee myös käyttöesineillä toimimista. (Helenius – Mäntynen 2001: 137.)

Kieli liittyy aluksi hyvin tiiviisti lapsen esinetoimintaan (Helenius – Lummelahti 2013: 76). Esinekäsittelyyn liitetyt sanat lisäävät ja aktivoivat puhumaan opettelevan lapsen sanavarastoa (Helenius – Lummelahti 2013: 72). Lapsen kieli alkaa muuttua yhden sanan ilmaisuista parin sanan lauseiksi. Myöhemmin kielen rakenne alkaa myös monimutkaistumaan. (Helenius – Mäntynen 2001: 138.) Toisen elinvuoden puolivälissä kasvaa lapsen sanavarasto yleensä hyppäyksen omaisesti ja puhetaito harppaa aivan

uudelle tasolle. Myös leikissä näkyy muutoksia näihin aikoihin. (Helenius – Lummelahti 2013: 76.)

5.3 Alkava roolileikki

Esittävät toiminnot ilmaantuvat lapsen toimintaan kokeneemman ihmisen välittämänä. Lapsi saa ensimmäisiin esittäviin toimintoihinsa esikuvia jokapäiväisistä havainnoista, joita hän alkaa jäljittelemään. (Helenius – Lummelahti 2013: 74.) Tämä esittävä toiminta on aluksi käytännön toimintojen pelkistämistä, mutta pian lapsen toimintaan alkaa ilmestyä tarkoituksellisten esineellisten toimintojen ketjuja (Helenius – Mäntynen 2001: 137–138). Lapsen leikin aiheet perustuvat tässä vaiheessa vielä lapsen omiin välittömiin kokemuksiin. Vähän myöhemmin lapsi siirtyy leikkimään esittäviä leikkejä korvaavin toiminnion ja välinein. Tällöin leikin kehitys on ottanut askeleen eteenpäin. (Helenius – Mäntynen 2001: 138.)

Kaksi – kolmevuotiaana lapset leikkivät rinnakkain, minkä jälkeen he siirtyvät vähitellen vuorovaikutusleikkiin, josta muodostuu sittemmin juonellisia roolileikkejä (Jarasto – Sinervo 1997: 206). Rinnakkain leikkiminen ja orastava yhteistoiminta toisten lasten kanssa, kuten myös toisten toimintojen jäljitteleminen, on edellytyksenä lasten keskinäisen vuorovaikutuksen kehittymiselle (Helenius – Mäntynen 2001: 152). Lasten välisen suhteiden voidaan sanoa olevan leikin ydinainesta (Helenius – Lummelahti 2013: 55). Leikissä muodostuneet lasten väliset suhteet ovat hyvin merkityksellisiä jo pienleikin lapselle (Helenius – Lummelahti 2013: 90).

Kolmatta vuotta lähestyessään lapsi on havainnut ympärillään tapahtuvan yhtenäisen asioita, joita hänkin haluaa tehdä eikä kuitenkaan vielä voi. Lapsella on halu tehdä jotakin, minkä toteuttaminen todellisuudessa, aikuisten maailmassa, on vielä pienelle lapselle käytännössä mahdotonta. Leikki mahdollistaa nämä toiminnot kuvitteellisen tilanteen avulla. Tämä toimii motivaationa kuvitteelliseen roolileikkiin. Siirtymä roolileikkiin ja korvaavien välineiden käyttäminen on merkki voimakkaasta sisäisestä kehitystapahtumasta. (Helenius – Lummelahti 2013: 87–88.)

Roolin omaksuminen on olennainen harppaus leikin kehittämisessä (Helenius – Lummelahti 2013: 85). Kyky nimetä roolinsa avaa lapselle leikkimaailman eli kuvitteellisen tilan, jossa lapsi asettuu kokonaisvaltaisesti toisen asemaan. Se tarkoittaa myös sitä, että asetutaan vastavuoroisiin suhteisiin muiden leikkijöiden kesken. Näiden suhteiden

laadun määrää leikissä omaksuttu rooli. (Helenius – Lummelahti 2013: 93.) Roolissa toteutuva lasten välinen vuorovaikutus alkaa vallata yhteisleikeissä yhä enemmän alaa ja leikin mielikuva jaetaan yhä selkeämmin leikkivien lasten kesken. Näin roolileikki kehittyy monipuolisemmaksi sekä pitkäjänteisemmäksi. (Helenius – Lummelahti 2013: 88.)

Roolileikki edellyttää lapselta tietoista valintaa siitä, millainen lapsi haluaa olla ja mitä tehdä. Se edellyttää myös kykyä hankkia ja luoda kaikki se, mitä johonkin tiettyyn aiheeseen liittyvään kuvitteelliseen toimintatilanteeseen tarvitaan. Roolileikki sekä vaatii että kehittää lapsen suunnittelukykyä. Myös kyvykkyyttä roolissa tapahtuviin kielellisiin vuoropuheluihin tarvitaan ja juonen on pysyttävä koossa. Rooli, jota voidaan tukea erilaisin ulkoisin tunnuksin, onkin näiden leikkien kantava elementti. (Helenius – Mäntynen 2001: 139–140.)

Erilaiset roolivaatteet ja välineet ovat tärkeässä osassa. Näillä lapsi merkitsee rooli-hahmonsa, mutta ne auttavat myös lisäämään leikin kestävyyttä. Ne vahvistavat valitussa roolissa pysymistä ja kertovat muille leikkijöille, mikä lapsi tässä leikissä on. (Helenius – Lummelahti 2013: 93.) Kuvitteluleikki tuo koko avaran maailman lapsen ulottuville. Lapsi tarvitsee näihin leikkeihinsä virittäviä ja kannustavia varusteita, jotka yhdessä mielikuvituksen kanssa avaavat portin maailmaan, jossa mahdollonkin on mahdollista. (Jarasto – Sinervo 1997: 207.)

Leikin kehitys vaatii aikuisen osallistumista ja tukea. Varttuneemman osallistujan tarve on erityisen merkittävää leikin kehityskaskelelta toiselle tapahtuvissa siirtymävaiheissa. Leikin kehitysvaiheiden tunteminen auttaa aikuista ennakoimaan tulevaa ja luotsaamaan lasta eteenpäin. Leikin kehityksen tuntemuksen voidaan katsoa olevan varhaiskasvatuksen ammattitaidon ydintä. Sitä tarvitaan niin kotona kuin päiväkodissakin. Sillä pitäisi olla myös riittävä sija varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmissa. (Helenius 2004: 20.)

6 Kehittämistehtävä

Opinnäytetyömme kehittämistehtävänä järjestimme päiväkotit Itämeren pienten ryhmän vanhemmille leikkiteemaisen vanhempainillan. Tavoitteena oli lisätä vanhempien tietoutta leikistä, leikin tärkeydestä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle. Tarkoituksena

oli tuoda leikin merkitys näkyväksi vanhemmille. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi kokosimme vanhempainiltaa varten tietopaketin leikistä ja sen merkityksestä lapselle. Kokoamamme tietopaketin esittelimme vuorovaikutteisen PowerPoint -esityksen muodossa. Tietopaketti löytyy opinnäytetyömme liitteistä.

Vanhempainillan järjestimme päiväkotitiämeren pienten ryhmän tiloissa. Tilaisuudesta oli jaettu etukäteen kutsu vanhemmille kotiin vietäväksi. Vanhempainillan alkamisajan kohdaksi valitsimme alkuillan, kello puoli kuuden. Ajatuksenamme oli, että vanhemmat ehtisivät hakea lapsensa hoidosta ja palata päiväkodille rauhassa. Näin myös meillä olisi aikaa järjestellä tiloja vanhempainiltaa varten. Nukkariin järjestimme tuoleja katsomoksi ja itse mukana tuomamme projektorin kankaana toimi valo läpäisemätön valkoinen rullaverho. Verhon alle lattialle järjestelimme rekvisiitaksi suuria pehmopallikoita. Tähän tilaan oli myös järjestetty kahvitarjoilu.

Vanhempainillan yhteyteen, viereiseen huoneeseen, kokosimme pienimuotoisen leikki-teemaan liittyvän valokuvanäyttelyn pienten ryhmän lapsista. Näyttely oli osa teemallista vanhempainiltaa ja valokuvat toimivat lasten leikkilanteiden havainnollistamisen välineenä ja mukavana lisänä kalvopainotteiselle tietopakettillemme. Kävimme valokuvaamassa pienten ryhmän lapsia heidän leikeissään yhden päiväkotipäivän ajan sekä valikoimme näyttelyyn päiväkodin valmiista kuva-aineistosta kuvia. Kaikki näyttelyyn tulevat kuvat tulostettiin ja laminoitiin päiväkotitiämeressä yhteistyössä pienten ryhmän työntekijöiden kanssa. Kuvia kertyi yhteensä noin viitisenkymmentä. Osa kuvista oli A4-kokoisia ja osa suurempia A3-kokoisia "katseenvangitsijoita".

Osa kuvista laitettiin seinälle, muutama ikkunalla sijaitsevalle pyykkinarulle, osa päiväkodissa olleelle sermille ja loput levitimme pöydälle, jotta ne olisivat kaikkien kosketeltavissa ja ihailtavissa. Järjestelimme seinällä olleiden kuvien alle leluja, parantamaan tilan visuaalista ilmettä. Näillä visuaalisilla keinoilla ja havainnollistamisen välineillä oli tarkoituksenaan helpottaa tavoitteemme toteutumista. Toiminnallisissa opinnäytetyöissä on yksi yhteinen piirre, niissä pyritään sekä viestinnällisin että visuaalisin keinoin luomaan sellainen kokonaisilme, josta voi tunnistaa ne päämäärät joihin työllä on pyritty. Tämä pätee, oli kysymys sitten painotuotteen tuottamisesta, tapahtuman tai näyttelyn järjestämisestä. (Vilka – Airaksinen 2003: 51.) Vanhempainilta alkoi kahvitarjoilulla ja vapaalla jutustelulla, minkä jälkeen pidimme esityksemme.

Itse dia -esityksen alkuun olimme koonneet kirjallisuudessa esiintyneitä näkemyksiä ja väitteitä lapsuudesta ja sen historiasta sekä leikin nykytilasta. Tämän jälkeen käsittelemme sitä, mitä leikki on ja miksi lapsi leikkii. Toimme esiin tässä yhteydessä leikin merkityksen lapsen kehityksen tukena. Tämän jälkeen kävimme tiivistetysti läpi 0-3 -vuotiaan lapsen leikin kehitysvaiheet. Vaikka vanhempainilta koski erityisesti 1-3 -vuotiaiden lasten leikkiä, sivusimme presentaatiossa myös alle yksivuotiaan lapsen leikkiä, sillä mielestämme tämä on oleellinen tieto leikin myöhempiä kehitysvaiheita ajatellen. Lopuksi käsittelemme aikuisen tehtävää leikin tukijana ja mahdollistajana, sillä halusimme tuoda näkyväksi aikuisen merkityksen lapsen leikin tukemisessa. Esityksen lopussa oli kirjallisuusluettelo dioihin käyttämistämme lähteistä. Paitsi lähdeluettelona, tämä toimi myös listana teoksista joihin osallistujat voivat omalla ajalla tutustua laajemmin, mikäli aihe herätti heissä enemmänkin kiinnostusta.

Esityksen muoto oli vuorovaikutteinen ja osallistava. Jaoimme omia kokemuksiamme ja kävimme myös keskenämme, tilanteen ohjaajina, vuoropuhelua. Vanhemmat ja työntekijät saivat osallistua keskusteluihin vapaasti jakaen kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Rohkaisimme osallistujia keskusteluun, mutta pyrimme siihen, ettei kukaan tuntisi oloaan vaivaantuneeksi. Osallistumispakkoa ei ollut. Esitelmää sai rauhassa vain seurata, osallistumatta keskusteluihin, niin halutessaan. Esitelmämme oli muotoiltu niin, että se vei sisällöllisesti itsessään aihetta ja vanhempainilta eteenpäin. Meidän keskinäinen vuoropuhelumme ohjaajina korvasi myös ajoittain hitaasti lämpeävän yhteiskeskustelun.

Annoimme mahdollisuuden keskustelulle, muun muassa yleisölle osoittamiemme kysymysten avulla. Emme kuitenkaan lähteneet pakonomaisesti hakemaan kysymyksillemme vastauksia yleisön joukosta. Kun keskustelu ei lähtenyt lentoon, johdatimme keskustelua etenemään esimerkiksi lisäkysymyksin, mutta erityisesti omia kokemuksia kertoen tai keskinäisen keskustelumme kautta. Pohjustimme näin avointa yhteistä keskustelua omalla esimerkillämme. Mikäli näytti siltä, ettei keskustelua tahdo siitäkään huolimatta syntyä, jatkoimme esitystä luontevasti eteenpäin ja siirryimme seuraavaan aiheeseen.

Kun taas keskustelu sai tuulta alleen, annoimme sille enemmän tilaa ja aikaa, jättäen dia-esityksen taka-alalle. Vuorovaikutuksellisissa tilanteissa on erityisen tärkeää juuri käyttämämme tilanteenlukutaito, jottei tilaisuudesta tulisi sen osapuolille väkinäinen tai ehkä jopa ahdistava kokemus. Esityksen jälkeen siirryimme katsomaan valokuvia vie-

reiseen huoneeseen, jossa vaihdoimme edelleen vanhempien ja työntekijöiden kanssa ajatuksia teemaamme sekä valokuviiin liittyen. Valokuvat jäivät päiväkodille, ja näin ollen myös vanhemmilla, jotka eivät päässeet osallistumaan vanhempainiltaan, oli myös mahdollisuus nähdä valokuvat myöhemmin.

Pyysimme vanhempia sekä työntekijöitä vanhempainillan lopuksi täyttämään palaute-lomakkeet, jotta voisimme käyttää saamaamme palautetta opinnäytetyömme arvioin-nissa. Olimme tehneet erikseen vanhemmille sekä henkilökunnalle suunnatut palaute-lomakkeet, joiden sisältö poikkesi hieman toisistaan. Molemmat palaute-lomakkeet löy-tyvät opinnäytetyömme liitteistä. Lisäksi kävimme tapahtuman jälkeen lyhyen palaute-keskustelun vanhempainiltaan osallistuneiden pienten ryhmän lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan kanssa.

7 Arviointi

Yhteistyökumppanin toive kehittämistyö -muotoisesta yhteistyöstä vaikutti oleellisesti päätökseemme tehdä toiminnallinen opinnäytetyö. Kehittämistöihin kuuluvat erilaiset hankkeet, joita voidaan alusta lähtien ryhtyä toteuttamaan tavoitteena opinnäytetyö. Näitä tällaisia hankkeita ovat esimerkiksi tilaisuus, tapahtuma, näyttely ja messut. Oleellisena osana tällaiseen projektiin kuuluu tilaisuuden pitämisen lisäksi, suunnittelu ja organisointi. (Hakala 2004: 23.)

Osana Stakesin Vanhemmuuden aika -hanketta on selvitetty vanhemmuuden tukemi-sen toimintamuotoja kunnallisissa päiväkodeissa. Näitä olivat muun muassa vanhem-painillat ja -ryhmät sekä luennot vanhemmille (Lammi-Taskula – Varsa 2001: 36). Tule-vaisuuden toimintamuotoina vanhemmuuden tukemiseksi nähtiin keskustelut vanhem-pien ja henkilökunnan kesken, asiantuntijaluennot sekä erilaiset teemaillat ja ryhmät (Lammi-Taskula – Varsa 2001: 64). Päädyimmekin pienten ryhmän lastentarhanopetta-jan kanssa käydyn keskustelun tuloksena erilaisista mahdollisista vaihtoehdoista pro-jektiin, jonka tuotoksena järjestimme teemallisen vanhempainillan.

Opinnäytetyömme kehittämistehtävänä järjestimme päiväkotii Itämeren pienten ryhmän vanhemmille leikki-teemaisen vanhempainillan. Tilaisuudella oli vanhempien kasvatus-työtä tukeva aspektii ja aiheensa se sai VKK-Metron 2014–2016 kehittämiskauden teemasta, leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen. Vanhempainillan ta-

voitteena oli lisätä vanhempien tietoutta leikistä, leikin tärkeydestä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle. Tarkoituksena oli tuoda leikin merkitys näkyväksi. Tavoitteen saavuttamiseksi kokosimme vanhempainiltaa varten tietopaketin leikistä ja sen merkityksestä lapselle PowerPoint-esityksen muotoon. Esitelmä oli vuorovaikutteinen ja yleisöä osallistava. Tarkoituksena oli näin herättää keskustelua ja jakaa erilaisia mielipiteitä yhdessä vanhempainiltaan osallistuneiden kesken. Pelkän järeän faktatiedon jakamisen sijaan halusimme synnyttää ajatusten vaihtoa ja avointa keskustelua.

Osaksi vanhempainiltaa kokosimme myös pienimuotoisen valokuvanäyttelyn pienten ryhmän lapsista. Valokuvat toimivat lasten leikki-ilanteiden havainnollistamisen välineenä, mutta niiden tarkoitus oli myös visuaalisin keinoin tuoda leikki ja sen merkitys näkyväksi. Valokuvaaminen ja valokuvien käyttö nousi esille päiväkotitämmeren pienten ryhmän lastentarhanopettajan toiveena opinnäytetyön kehittämistehtävän sisällöstä. Näyttelyllä vastasimme tähän toiveeseen.

7.1 Luotettavuus ja eettisyys

Tutustuimme mahdollisimman laajalti kirjoitettuun tietoon enimmäkseen painettujen teosten avulla. Tavoitteenamme oli löytää mahdollisimman luotettavaa tietoa vanhempainiltaa varten koottavaan tietopakettiin. Opinnäytetyöissä ohjeistusten, oppaiden, käsikirjojen sekä tietopakettien kohdalla lähdekritiikillä on erityinen asemansa. (Vilka – Airaksinen 2003: 53.) Käytimme opinnäytetyössämme mahdollisimman paljon teoksia, joiden tekijät toistuivat useiden eri teosten lähteissä ja pyrimme myös käyttämään mahdollisimman uutta tietoa tai sellaisia vanhempia teoksia, jotka olivat olleet lähteinä monille uudemmille.

Tiedonlähteen auktoriteettia voi arvioida juuri esimerkiksi julkaisujen lähdeviitteiden ja lähdeluetteloiden perusteella. Mikäli joku tekijä toistuu usein lähteenä, hänellä on todennäköisesti omalla alallaan auktoriteettia ja tunnettua. Aineistoa voi arvioida alustavasti jo ennen siihen perehtymistä myös sen mukaan, mikä on lähteen ikä ja laatu ja mikä on kyseisen lähteen uskottavuuden aste. Varmin valinta on tunnetun ja asiantuntijaksi tunnustetun tekijän tuore, ajantasainen lähde. (Vilka – Airaksinen 2003: 72.)

Opinnäytetyötä tehdessämme oli huomioitava tarkoin tutkimuseettiset seikat. Työskentelyprosessin tuli olla mahdollisimman avointa kaikille osapuolille ja koko prosessin ajan tuli myös varjella ja kunnioittaa kaikkia siihen osallisia. Sisältöä koskevien tietojen

salassapito ja meidän opinnäytetyön tekijöiden vaitiolovelvollisuus oli ilmoitettava kaikille. (Vilkkä 2015: 46.) Lähetimme pienten ryhmän vanhemmille päiväkodin kautta infokirjeen tulevasta toiminnastamme, johon laitoimme liitteenä suostumusasiakirjaksi lupalapun lapsen valokuvaamiseen. Kuvasimme alaikäisten lasten toimintaa, mikä tarkoittaa sitä, että lupa-asiat vaativat erityistä huomiota. Toimintaamme oli pyydettyä huoltajien suostumus.

Tässä vaiheessa vielä sisällytimme infokirjeeseen englanninkielisen osion tulevasta toiminnastamme sekä lupalappuihin täytettävät kohdat, sekä suomeksi että englanniksi. Tämä johtui siitä, että päiväkodissa oli jonkin verran myös huoltajia, joilla oli jokin muu äidinkieli kuin suomi. Koimme, että vaikka tuleva toimintamme tulisi olemaan suomenkielistä, työtämme pohjaavan informaation pitäisi kuitenkin olla tarjolla myös englanninkielisenä.

Lupalaput jaettiin päiväkodin toimesta lasten vanhemmille sen jälkeen, kun meille oli myönnetty tutkimuslupa. Lasten ja vanhempien nimitiedot sisältävät lupalaput hävitimme opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Säilytimme valokuvat itsellämme opinnäytetyön valmistumiseen asti, jonka jälkeen luovutimme ne Päiväkoti Itämerelle. Tämän jälkeen niiden käytöstä, luovutuksesta ja säilytyksestä vastaa kyseinen päiväkotitoiminta. Emme myöskään sisällyttäneet tunnistetietoja opinnäytetyömme kirjallisesti palautettavaan raporttiin emmekä liitteenä olevaan tietopakettiin. Osallistujien identiteettisuoja siis säilyy, koska työssämme ei tule julki kenenkään osallistujan tunnistetiedot.

Turvataksemme lähtökohtaisesti toimintamme laillisuuden, liitimme myös tutkimuslupaa hakiessamme lupahakemukseen luonnoksen henkilötietolain perusteella laadittavasta rekisteriselosteesta. Kuvasimme rekisteriselosteessa kohta kohdalta opinnäytetyömme liittyvän henkilötietorekisterin, tässä tapauksessa lapsista kertyneen valokuvamateriaalin ja nimitietoja sisältäneiden lupalappujen, käsittelytarkoitusta, tietosisältöä, tietolähteitä, luovutusta ja suojauksen periaatteita.

7.2 Valokuvaus

Vanhempainillan yhteydessä olevaa näyttelyä varten kävimme valokuvaamassa lapsia ja valitsemassa jo valmiista päiväkodin kuva-aineistosta valokuvia. Näyttely ei itsessään ollut päätarkoitus opinnäytetyössämme vaan sen tarkoitus oli olla mukava, visuaalinen lisä ja havainnollistamisen keino tavoitteemme saavuttamiseksi. Alun perin

tarkoituksena oli, että näyttely koottaisiin pelkästään meidän ottamistamme kuvista, mutta koska päiväkotitiimi oli hyvin innostunut yhteistyöstä ja tarjosi omia kuviaan meidän käyttöömmeksi, yhdistimme voimamme. Tämä osoittautui erityisen hyväksi ajatuksiksi, sillä sinä päivänä, kun olimme kuvaamassa lapsia, eivät kaikki ryhmän lapset olleet paikalla.

Olisimme voineet lisätä muutaman kuvauspäivän opinnäytetyöprosessiimme, mutta toisaalta olimme tietoisia siitä, että päiväkotitiimi halusi käyttää myös omaa materiaaliaan valokuvanäyttelyssä. Päiväkodin omien valokuvien myötä meillä oli laajempi kuva-aineisto käytettävänä näyttelyn aikaansaamiseksi. Päiväkodin henkilökunta sitoutui myös ottamaan niistä lapsista kuvia, joista emme olleet saaneet omasta tai valmiista kuva-aineistosta sopivaa kuvamateriaalia.

Huomioitavaa on se, että osa päiväkodin aiemmin ottamista kuvista karsiutui sen vuoksi, että lapset olivat kuvassa sellaisten lasten kanssa, joiden kuvaamiseen meillä ei ollut lupaa. He olivat vaihtaneet isompien ryhmään tai kokonaan päiväkotia. Tällöin meillä ei ollut lupaa käyttää näitä kuvia. Itse ottamissamme kuvissa pystyimme rajaamaan kuviin vain lapset, joiden vanhemmilta oli saatu lupa kuvaamiseen.

7.3 Ajankohta

Henkilökunnan antamassa kirjallisessa palautteessa nousi esiin kysymys vanhempainillan ajankohdasta. Olisiko vanhempainillan voinut järjestää aiemmin iltapäivällä päivähoitoajan sisällä? Olisiko aikaisempi kellonaika tuonut enemmän vanhempia paikalle, kun lasten hoito olisi järjestynyt päiväkodissa? Vanhempainiltaan osallistui neljä vanhempaa ja kaksi pienten ryhmän työntekijää, lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja.

Ajatuksenamme oli alun perin se, että vanhemmat ehtisivät hakea lapsensa hoidosta ja palata päiväkodille rauhassa puoli kuudeksi. Näin jälkikäteen ajateltuna, osallistujamäärän kannalta, olisi saattanut olla parempi vaihtoehto tuo aikaisempi ajankohta, jolloin lasten hoito olisi järjestynyt päiväkodissa vanhempainillan ajan. Vaikka vanhempainilta pienten ryhmän lastentarhanopettajan mukaan herätti kiinnostusta vanhemmissa, tuli lopulta paikalle alle puolet ryhmän lasten vanhemmista. Uskomme valitsemamme ajankohdan vaikuttaneen osaltaan osallistujamäärän karsiutumiseen, sillä hoitojärjestelyt vaativat vanhemmilta lisätyötä.

Aikaisempi kellonaika olisi toisaalta osoittautunut liian haasteelliseksi muun muassa omien ajallisten resurssiemme puitteissa sekä käytännön järjestelyjen kannalta. Mikäli vanhempainilta olisi järjestetty aiemmin päivällä, olisimme joutuneet tulemaan päiväkodille jo huomattavasti aiemmin valmistelemaan tiloja vanhempainiltaa varten, mikä oli käytännössä meille mahdotonta. Tämä olisi vaikuttanut myös päiväkodin normaaleihin rutiineihin saapuessamme paikalle lasten vielä oleskellessa päiväkodin sisätiloissa. Tilaisuuden pitäminen vaati paljon käytännön järjestelyjä, kuten tilojen siistimistä, tavaroiden ja huonekalujen siirtelyä, projektorin ja katsomon asettamista, valokuvien esille laittoa ja muuta vastaavaa toimintaa, minkä toteuttaminen olisi ollut liian haastavaa lyhyessä ajassa, työntekijöiden ja lasten vielä käyttäessä kyseisiä tiloja.

7.4 Kasvatuskumppanuuden toteutuminen

Päivähoidon tehtävänä on tukea koteja kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen tasapainoista kehitystä (Jämsä 2008: 208–209). Tästä on myös säädetty varhaiskasvatuslaissa, jonka mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa tämän kasvatustyössä (Varhaiskasvatuslaki 580/2015 2 a §). Tätä vanhempien kanssa tehtävää kasvatusyhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Kasvatuskumppanuudessa varhaiskasvattaja tuo asiantuntijuutensa, oman osaamisensa, tietonsa, taitonsa ja ymmärryksensä vanhemman ja lapsen käyttöön (Kaskela – Kekkonen 2006: 19).

Vanhemmille järjestämässämme leikkiteemaisessa vanhempainillassa tarjosimme PowerPoint -presentaation muodossa informaatiota leikistä ja sen merkityksestä lapselle. Kasvatuskumppanuus näkyi opinnäytetyön kehittämistehtävässä yhteistyönä päiväkotitähden pienten ryhmän vanhempien kanssa ja toteutui tiedon jakamisena kasvatus-työn tukemiseksi ja lapsen tasapainoisen kehittymisen edistämiseksi. Avoin, vuorovaikutteinen tilanne mahdollisti luottamuksen syventymistä työntekijöiden ja vanhempien välillä.

7.5 Esityksen sisällön rajaus

Pääasiallisin tarkoituksemme opinnäytetyöprosessissamme oli koota ja esitellä tietopaketti lapsen leikistä. Vanhempainiltaa varten kokosimme opinnäytetyömme raporttiin kirjoittamastamme leikin teoria-aineistosta PowerPoint -muotoisen tietopaketin, jonka sisällön rajasimme koskemaan pääasiassa 1–3 -vuotiaan lapsen leikkiä. Syynä tähän oli se, että vanhempainilta järjestettiin pienten ryhmän (1–3v) vanhemmille. Tämä päätös määritteli ja antoi rajat toteutuksemme sisällölle ja sitä varten koottavalle tieteelliselle teoria-aineistolle. Tietopaketin tekstit suunnittelimme mahdollisimman hyvin sisältöä, tavoitteita, vastaanottajaa ja viestintätilannetta parhaiten palveleviksi (Vilkkä – Airaksinen 2003: 51). Tiesimme, että osalla päiväkodin vanhemmista oli monikulttuurista taustaa, mutta jouduimme omien resurssiemme puitteissa tekemään sen ratkaisun, että tilaisuutemme järjestettäisiin ja tietopaketti koottaisiin suomenkielellä.

Rajasimme vanhempainillan koskemaan vain pienten ryhmän vanhempia eikä koko päiväkotia, jottei opinnäytetyömme muodostuisi kohderyhmänsä vuoksi liian suureksi haasteeksi. Esityksemme sisälsi tietoa siitä, mitä leikki on ja miksi lapsi leikkii, toimme esiin historiallisia näkökulmia ja erilaisia väitteitä leikin tilasta sekä tärkeimpänä leikin merkityksen lapsen kehityksen tukena. Kävimme läpi myös 0–3 -vuotiaan lapsen leikin kehitysvaiheita sekä käsitelimme aikuisen tehtävää leikin tukijana ja mahdollistajana.

Kokosimme dioihin mahdollisimman selkeää informaatiota hyvin tiivistetyksi kokonaisuudeksi. Teimme tosin tarkoituksella sen ratkaisun, ettemme lyhentäisi tekstiä kuitenkaan liikaa. Tämä helpottaa esityksen sisällön hahmottamista sellaisellekin osallistujalle, jolla ei ole välttämättä ennestään tietoa vanhempainillan teemasta. Tällaisena tietopakettiamme pystyy myös jakamaan jälkeinpäin niille vanhemmille, jotka eivät pääsee tilaisuutemme osallistumaan ja hekin pystyvät sisäistämään tietopaketissa olevan informaation paremmin. Oman kokemuksemme mukaan, jälkeinpäin luettu diamateriaali saattaa jäädä liian irralliseksi osaksi suurempaa kokonaisuutta ja olla vaikeasti hahmotettavaa, mikäli tekstiä on tiivistetty liikaa. Liian lyhyet, mahdollisesti vain yhden sanan, kokonaisuudet diassa vaatisivat enemmän selittämistä ja asian auki avaamista.

Lisäsimme dioihin seuraamisen helpottamiseksi leikkiympäristöstä ja -välineistä ottamamme kuvia, joiden värisävyä ja valotusastetta muun muassa muokkasimme ilmaisella kuvankäsittelyohjelmalla. Halusimme saada dia -esityksestä visuaalisesti yhtenäisen ja helpon seurata, jotta tavoittaisimme mahdollisimman monen paikalle kuuntelemaan tulleen vanhemman.

Koska leikki on aiheena todella laaja, oli kokoamamme tietopaketti vain pieni pintaraapaisu tästä tärkeästä aiheesta. Olisi ollut täysin mahdotonta käsitellä kaikkea leikkiin liittyvää yksityiskohtaisesti yhden vanhempainillan aikana. Niinpä esityksemme olikin valikoitu läpileikkaus leikistä ja leikin merkityksestä lapselle. Vaarana oli se, että jätämme epähuomiossa tai vielä opiskelijoina puutteellisen tietotaitomme vuoksi mainitsematta jotakin mahdollisesti hyvinkin oleellista aiheeseemme liittyen tai sivuamme esityksessä olevia asioita liian pintapuolisesti. Tämä on huomionarvoinen asia, mutta toisaalta, aiheen laajuus huomioiden, oli meidän rajattava tieto parhaaksi näkemällemme tavalla.

Palautekyselyn mukaan vanhemmat olivat esityksen sisältöön tyytyväisiä. Saimme positiivista palautetta esityksen vuorovaikutteisuudesta, pituudesta, selkeydestä ja jäsenyyksestä. Kehitysehdotuksiakin tuli. Yhdessä palautelomakkeessa sanottiin, että kalvoilla olisi voinut olla vähemmän tekstiä, mutta toisaalta vastaaja näki sisällön toimivan tässä muodossaan myöhemmin myös heille, jotka eivät päässeet osallistumaan vanhempainiltaan. Osan esityksessämme esiintuomistamme väittämistä olisi voinut selkeämmin ilmaista juurikin väittämiksi eikä asioiden todelliseksi tilaksi. Yhden vastaajan mielestä olisi ollut mielenkiintoista saada vielä yksityiskohtaisempaa tietoa eri ikä- ja kehityskausien leikeistä. Toisen vastaajan mielestä olisimme voineet keskustella lisää aiheesta, "miten leikkiä lapsen kanssa". Työntekijöiden palautteen mukaan esitys oli selkeä, hyvin esitetty, mukaansatempaava sekä sopiva kestoaltaan.

7.6 Vanhempainillan hyödyllisyys ja tavoitteen toteutuminen

Opinnäytetyön kehittämistehtävää suunniteltaessa pienten ryhmän lastentarhanopettaja kertoi kokevansa, että alle 3 -vuotiaiden lasten leikistä on löydettävissä huomattavasti vähemmän tietoa kuin sitä vanhempien lasten leikistä. Hän koki myös, että leikin todellisen merkityksen tiedostaminen saattaa olla vaikeaa monelle vanhemmalle. Pienten ryhmässä työntekijät olivatkin sitä mieltä, että olisi tärkeää avata leikkiä erityisesti juuri pienten lasten vanhemmille ja kannustaa heitä myös leikkimään yhdessä lastensa kanssa. Tieto lapsesta ja leikistä oli tervetullutta myös siksi, että ryhmässä oli opinnäytetyöprosessimme aikana paljon vanhempia, joilla oli ryhmässä heidän ensimmäinen lapsensa.

Kaikki vanhempainiltaan osallistuneista vanhemmista olivat sitä mieltä, että leikkiteemaisesta vanhempainillasta oli heille hyötyä. Palautteen mukaan vanhempainilta avasi silmiä, herätti ajatuksia, sai ajattelemaan leikkiä uusista näkökulmista sekä antoi uutta tietoa leikin merkityksestä ja tavoista rikastaa leikkiä. Aihetta kuvattiin tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi. Kahden vanhemman näkemys leikistä jopa muuttui. Leikin tärkeyden ja merkityksen ymmärrys kasvoi molemmilla heistä. Eräs ensimmäisen luokan opettajana työskentelevä vanhempi aikoi hyödyntää materiaalia työnsä tukena koulun puolella.

Työntekijöiden mielestä esitys avasi ymmärrettävästi aihetta vanhemmille. Erityisen hyvää työntekijöiden palautteen mukaan oli vanhempia osallistava vuorovaikutteisuus sekä asiantuntijaote ja teoriatiedon luonteva esiintuominen. Tapahtuman jälkeen käydyssä lyhyessä suullisessa palautekeskustelussa, pienten ryhmän lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan kanssa, he pohtivat sitä, että olisi ollut hienoa, kun tapahtumamme olisi voitu järjestää koko päiväkodin vanhemmille ja henkilökunnalle. Tätä muutosta ei olisi kuitenkaan voinut jälkeenpäin toteuttaa, koska koko päiväkodille järjestetty tilaisuus olisi vaatinut erilaista lupahakemusprosessia. Koimme myös, että työstämme olisi tullut mahdoton toteuttaa aikataulumme puitteissa, mikäli se olisi alunperin koskenut koko päiväkodin lapsiryhmiä, kaikkia vanhempia ja henkilökuntaa.

Vanhempainilta oli toimiva ratkaisu tavoitteemme saavuttamisen kannalta. Vuorovaikutteisen PowerPoint -presentaation keinoin pystyimme välittämään vanhemmille tietoa leikistä, tuomaan sen merkityksen näkyväksi sekä luomaan keskustelua pohjustavan ja mahdollistavan ilmapiirin. Koemme onnistuneemme myös esityksen sisällön rajaamisessa kohderyhmää palvelevaksi.

Yleisön toiveena oli, että he saisivat itselleen työstämämme tietopaketin. Niinpä toimimme esityksemme pdf -muodossa päiväkodille, joka jakaa sen eteenpäin halukkaille. Näin ollen vanhempainillassa tarjoamamme tieto tavoittaa mahdollisesti myös pienten ryhmän poissa olleet ja muiden ryhmien vanhemmat sekä päiväkodin loput työntekijät.

7.7 Yhteistyö

Opinnäytetyömme prosessi oli nopeatempoinen ja intensiivinen. Yhteistyömme päiväkodin henkilökunnan kanssa oli alusta alkaen helppoa ja mutkatonta. Vastaanotto opinnäytetyöllemme oli innostunut ja koimme, että päiväkodin henkilökunta johtoa myöten tuki ja kannusti meitä koko prosessin ajan. Suunnittelimme ja aikataulutimme työ-

tämme yhteistyössä päiväkotit Itämeren pienten ryhmän lastentarhanopettajan kanssa, mutta toimintamme sisällön lopullisesta suunnittelusta ja toteutuksesta vastasimme itse.

Opinnäytetyöprosessi oli opettavainen. Opinnäytetyötä tehdessämme tietomme leikin tärkeydestä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle lisääntyi. Tämän myötä oma ammattitaitomme kasvoi ja saimme tärkeitä eväitä lastentarhanopettajana toimimiseen ja lasten kehityksen tukemiseen. Myös arvostuksemme leikkiä kohtaan kasvoi prosessin aikana. Opimme tärkeitä asioita sekä prosessityöskentelystä että työelämän kanssa tehtävästä yhteistyöstä, kuten suunnitelmallisuutta, tavoitteellisuutta, vastuullisuutta, vastavuoroisuutta ja joustavuutta. Aikataulu aiheutti ajoittain kiirettä tehdystä työsuunnitelmasta huolimatta. Myös keskinäistä raporttiosion kirjoittamisen työnjakoa olisi voinut suunnitella vielä tarkemmin.

Opinnäytetyömme tulemme julkaisemaan työelämässä. Julkistamistilaisuus on suunniteltu järjestettäväksi samalle päivälle, jolloin päiväkotiin on kutsuttu Itämeren henkilökunnan toimesta työntekijöitä yhteisen päivähoitoyksikön kahdesta muusta päiväkodista, Mainingista ja Fregatista. Myös nämä päiväkodit ovat mukana VKK-Metron kehittämissankkeessa. VKK-Metrossa ollaan oltu kiinnostuneita kuulemaan lisää opinnäytetyöstämme ja tarkoituksenamme onkin kutsua myös VKK:n edustajia julkistamistilaisuuteen.

8 Pohdinta

Onko lapsuus lyhenemässä ja sen arvostus katoamassa? Nähdäänkö se vain turhana aikana aikuisuuteen valmentautumisessa ja mahdollisimman suuren ja varhaisen tietomäärän sekä osaamisen hankkimisen vaiheena tulevaa aikuisuutta varten? Entä kuinka on leikin laita? Onko leikki todella uhattuna ja loppuvatko leikit liian varhain, niin kuin on väitetty? Löytyykö leikille aikaa ja tilaa lapsen kasvuympäristöissä vai jääkö sen muun, "tärkeemmän" toiminnan jalkoihin? Puuttuuko aikuisilta ymmärrys leikin pohjimmallisesta merkityksestä? Nämä ovat äärimmäisen tärkeitä kysymyksiä pohdittavaksi niin lasten vanhemmille kuin myös varhaiskasvatuksen henkilöstöllekin.

Jarasto ja Sinervo (1997) ovat teoksessaan *Alle kouluikäisen lapsen maailma* esittäneet kärkevän näkemyksen, jonka mukaan leikkimaailma ja lasten leikkitaidot ovat köyhtyneet. Leikin tilalle on tullut levotonta riehumista. Heidän mukaansa monet lapsista leikkivät yksipuolisia, väkivaltaa sisältäviä leikkejä, joissa ei ole tilaa mielikuvitukselle. (Jarasto – Sinervo 1997: 210.) Leikin muutoksesta tehdyt tutkimukset ovat antaneet samansuuntaisia viitteitä.

Leikkivien lasten toiminnassa on tapahtunut myös olennaisia muutoksia, joita ei ole kiistäminen. Lasten kasvuympäristöissä on yhä vähemmän tilaa ja aikaa leikkiä, mutta sen lisäksi mahdollisuus tavata omatoimisesti leikkitovereitaan ja liikkua ulkona, sekä rakentaa leikkipaikkoja ja kehittää itsenäisesti leikkivälineitä on muuttunut. Ulkoleikkien sijaan lapset leikkivät nykyisin yhä enemmän sisällä ja liikkuvien leikkien tilalle on tullut paikallaan pysyvät leikit. (Helenius – Lummelahti 2013: 52.) Ulkoleikit ovat vähentyneet kaupungistumisen ja kasvaneen liikenteen myötä, mutta myös yleinen turvattomuuden lisääntyminen rajoittaa lasten liikkumista (Kalliala 2003: 207).

Kotien ja muiden kasvuympäristöjen teknistymisen on myös puolestaan tuonut olennaisia muutoksia lasten päivittäisiin toimintoihin. Painopiste on siirtynyt medioiden ja teknisten laitteiden käyttöön. (Lehtinen 2001: 35.) Medialla onkin nykypäivänä keskeinen ja merkittävä rooli lasten jokapäiväisessä elämässä. Mediasisällöt ja -välineet näkyvät myös leikeissä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 6.) Muun muassa television, tietokoneiden ja videoiden kautta lasten leikkeihin on tullut uudenlaisia sisältöjä ja kokemuksia, joita teknologistunut toimintaympäristö on tuonut tullessaan. Tämä voidaan nähdä sekä kasvuympäristön kehitysaskeleena että uhkakuvana. (Lehtinen 2001: 35.)

Medialisoituminen vaikuttaa oleellisesti lasten leikkiin. Leikit ja niiden sisällöt muuttuvat. Esimerkiksi median välittämät seksiin ja väkivaltaan liittyvät ainekset näkyvät lasten leikeissä, sillä lapsi yrittää leikin avulla käsitellä asioita, joihin hän törmää aikuisten maailmassa (Hintikka 2004: 16). Tietoteknisten laitteiden käytön lisääntyminen on myös vähentänyt alle kouluikäisten lasten päivittäisen liikunnan määrää (Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005: 7). Lasten liikuntaa koskevissa tutkimuksissa onkin saatu huolestuttavia tuloksia, joiden mukaan jo päiväkotikäiset lapset liikkuvat liian vähän.

Kuten tässä opinnäytetyössä on noussut esille, on leikki lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kiistaton perusta ja tärkein väylä. Leikki auraa tietä kehitykselle, mutta vie sitä myös eteenpäin. Leikkiessään lapset hankkivat ja hiovat niin sosiaalisia, emotionaalisia, fyysisiä kuin henkisiäkin taitoja. Leikki kuuluu olennaisesti lapsuuteen ja on lapsen merkittävintä toimintaa. Aikuisen näkökulmasta leikki saattaa näyttää hyödyttömältä puuhastelulta, mutta sillä on aina jokin merkitys lapselle leikkimisen hetkellä. Leikin hyödyt ovat siis mittavat ja arvo korvaamaton. Sen merkitystä ei missään nimessä saa aliarvioida vaan päinvastoin, sen arvostusta tulee nostaa entisestään. Leikki on lapselle tärkeää tässä ja nyt, mutta se myös valmistaa lasta tulevaan ja antaa eväitä elämään.

Leikin kehitys vaatii aikuisen osallistumista ja tukea, sillä leikki tarvitsee kehittyäkseen toisen ihmisen. Alle vuoden ikäiselle lapselle, leikki on aluksi yhteistä toimintaa vartuneemman kanssa ja lapsi on se, jolla leikitään. Leikkitaitojen kehittymisen myötä myös leikki muuttuu aloitteellisemmaksi ja lopulta rinnakkaisleikkivaiheen jälkeen, juonnelliseksi yhteisleikiksi muiden kanssa. Aikuisen tehtävänä on johdattaa lapsi leikin maailmaan, auttaa lasta taitojen ja tiedon kartuttamisessa toimia leikin mahdollistajana ja luoda sille olosuhteet sekä rikastaa lapsen leikkiä. Aikuisen osallisuus ei ole siis yhden tekevää vaan sillä on hyvin merkittävä sija leikin tukemisessa. Sen vuoksi onkin tärkeää, että vanhemmat saavat tietoa leikin merkityksestä ja ymmärtävät oman roolinsa merkityksen leikin tukijana ja mahdollistajana.

Koska leikki on aiheena valtavan laaja ja sitä voisi käsitellä loputtomiin, on täysin mahdotonta saada mahtumaan yhden vanhempainillan aikana esitettävään esitelmään kaikki leikkiin liittyvä oleellinen ja tärkeä tieto. Näiden asioiden syvälliseen ja yksityiskohtaiseen läpikäymiseen tarvitaan enemmän aikaa. Koska leikki on niin laaja aihealue, mahdollistaisi toisenlainen toteutustapa syvällisemmän ja yksityiskohtaisemman pureutumisen leikin eri osa-alueisiin. Esimerkiksi leikkiteemainen vanhempainryhmä tai leikki-aiheen ympärille rakennettu useamman kerran vanhempainilta- tai luentokokonaisuus voisi toimia tässä tarkoituksessa vielä paremmin. Mainittakoon nämä mahdollisiksi opinnäytetyön aiheiksi.

Yhteiskuntamme muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi. Vaikka leikki on universaalialue ja sitä esiintyy kulttuurista toiseen, on leikistä kuitenkin eri kulttuurien välisiä näkemyseroja. Kaikkialla leikkiä ei nähdä samoin kuin meidän yhteiskunnassamme. Leikki sekä sen merkitys saattaa olla vieras asia siinä muodossa kuin se suomalaisessa yhteis-

kunnassa nähdään. Tämän vuoksi englanninkielinen toteutus hyödyttäisi osaa ulkomaalaistaustaisista vanhemmista ja mahdollistaisi leikin tärkeyden ja merkityksen esiintuomisen myös heille.

Vaikka leikki on todistettu kiistattoman tärkeäksi lapsen kehitykselle, on leikin merkityksestä silti ristiriitaisia, vastakkaisiakin käsityksiä. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa leikki nähdään pääsääntöisesti arvokkaana asiana, mutta se ei siitä huolimatta saa aina ansaitsemaansa aikaa ja tilaa, vaan jää muun toiminnan varjoon. Tietoyhteiskunnassa, jossa elämme, on informaation määrä lähes rajaton. Tietoa leikistä ja sen merkityksestä on saatavilla runsaasti, mutta tästä huolimatta ei kuitenkaan ole itsestään selvyyttä, että vanhemmat todella tiedostavat leikin tärkeyden ja ymmärtävät sen perimmäisen merkityksen.

*“Jos liikunta vahvistaa lapsen fyysistä olemusta,
tutkiminen älyä,
taiteellinen kokeminen sydäntä,
niin leikki tukee lapsen syvintä olemusta,
sielua.”*

(Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 17)

Lähteet

Airas, Christel – Brummer, Kaarina 2003. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.): Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY. 162–183.

Erkkilä – Holmberg – Niemelä – Ylönen 2003: Surevan lapsen kanssa. Helsinki: SMS-tuotanto Oy.

Haapaniemi-Maula, Ritva 1996. Lapsuus on leikin asia. Teoksessa Jantunen, Timo – Rönneberg, Paula (toim.): Anna lapsen leikkiä. Kirja leikistä ja lapsilähtöisyydestä. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. 67–73.

Hakala, Juha T. 2004. Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Hakkarainen, Pentti 1990. Motivaatio, leikki ja toiminnan kohteellisuus. Helsinki: Orienta-Konsultit Oy.

Hakkarainen, Pentti 2001. Leikki ja kehitys. Teoksessa Karila, Kirsti – Kinon, Jarmo – Virtanen Jorma (toim.): Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus. 184–203.

Hakkarainen, Pentti 2011. Aliarvioidaanko leikin ja varhaiskasvatuksen merkitystä? Educa-messut 28.1.2011. Verkkodokumentti.
<http://www.messukeskus.com/Sites1/Educa/Kavijat/Ohjelma/Documents/28%201%202011_Pentti_Hakkarainen.pdf> Luettu 24.8.2015.

Helenius, Aili 2004. Leikin syntymäsijoilla. Teoksessa Piironen, Liisa (toim.): Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY. 14–21.

Helenius, Aili – Korhonen, Riitta 2013. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, Eeva – Turja, Leena (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 67–76.

Helenius, Aili – Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Helenius, Aili – Mäntynen, Pirkko 2001. Leikin aakkoset. Leikin kehityksen vaiheita. Teoksessa Helenius, Aili – Karila, Kirsti – Munter, Hilikka – Mäntynen, Pirkko – Sirén-Tiusanen, Helena: Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY. 133–159.

Hellsten, Tommy 2005. Vanhemmuus. Vastuullista vallankäyttöä. Helsinki: Kirjapaja.

Hintikka, Maija 2009. Leikki, lapsuuden tärkein asia. Maailma on lapsen oma. Teoksessa Jantunen, Timo – Lautela, Raija (toim.): Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika. 2. painos. Helsinki: Tammi. 140–163.

Hintikka, Maija 2004. Leikki on lapsen elämää. Teoksessa Hintikka, Maija – Helenius, Aili – Vähänen, Leena: Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: WSOY. 8–32.

Hänninen, Sisko-Liisa – Valli, Siiri 1986. Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jantunen, Timo – Lautela, Raija 2009. Johdanto. Teoksessa Jantunen, Timo – Lautela, Raija (toim.): Kuningasvuosi. Leikin kultta-aika. Helsinki: Tammi. 5–6.

Jarasto, Pirkko – Sinervo, Nina 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Jämsä, Juha 2008. Päivähoito ja varhaiskasvatus. Teoksessa Jämsä, Juha (toim.): Saatekaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Jyväskylä: Ps-Kustannus. 207–221.

Kahri, Mari 2003. Leikin merkityksestä. Teoksessa Kahri, Mari 2003 (toim.): Lapsen arki on leikkiä II. Helsinki: Pienperheyhdistys ry. 40–41.

Kalliala, Marjatta 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus.

Kalliala, Marjatta 2001. Muuttuva lapsuus –muuttuvat leikit. Teoksessa Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim.): Leikkivä ihminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 15–19.

Kalliala, Marjatta 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.): Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY. 184–209.

Kalliala, Marjatta 2010. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Kalliala, Marjatta 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Helsinki: Gaudeamus.

Karila, Kirsti – Kinos, Jarmo – Virtanen Jorma 2001. Varhaiskasvatus muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Karila, Kirsti – Kinos, Jarmo – Virtanen Jorma (toim.): Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus. 13–24.

Kaskela, Marja – Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. - Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2001. Varastettu Lapsuus. Teoksessa Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim.): Leikkivä ihminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 25–29.

Kohti tulevaisuuden varhaiskasvatusta 2014. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Socca. Verkkodokumentti. <http://www.socca.fi/files/3362/VKK-Metro_kehittamistyon_suunnitelma_2014-2016.pdf>. Luettu 23.8.2015.

Lammi-Taskula, Johanna – Varsa, Hannele 2001: Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Stakes Aiheita 7/2001. Helsinki: Stakes.

Lehtinen, Erno 2001. Lapsen kehitys ja teknologinen ympäristö. Teoksessa Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim.): Leikkivä ihminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 35–37.

Leikki ja leikilliset oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa n.d. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Socca. Verkkodokumentti. <http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_vkk-metro/leikki_ja_leikilliset_oppimisymparistot>. Luettu 23.8.2015.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008. Stakes ja Opetusministeriö. Verkkodokumentti. <http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/mediakasvatus_varhaiskasvatuksessa_verkkoversio.pdf>. Luettu 12.9.2015.

Munter, Hilikka 2013. Alle 3-vuotiaiden leikki, kuvittelu ja lasten aloitteisiin tarttuva narratiivinen pedagogiikka. Teoksessa Karila, Kirsti – Lipponen, Lasse 2013 (toim.): Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 113–158.

Mäntynen, Pirkko 1997. Pikkulasten leikin edellytykset päiväkodissa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 37. Väitöskirja. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Joensuun yliopisto.

Nummenmaa, Anna Raija 2001. Tulkinallinen lähestymistapa varhaiskasvatuksen tutkimuksessa ja teorianmuodostuksessa. Teoksessa Karila, Kirsti – Kinos, Jarmo – Virtanen Jorma (toim.): Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus. 25–39.

Piers, Maria W. – Millet Landau, Geneve 1982: Leikin lahja ja sen merkitys lapsen kehitykselle. Helsinki: Otava.

Päiväkoti Itämeri 2015. Helsingin kaupunki. Päivitetty 10.8.2015. Verkkodokumentti <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/paivahoito-ja-koulutus/paivahoito/paivakotihoito/paivakodit/paivakoti-itameri/>>. Luettu 7.9.2015.

Päiväkoti Itämeren varhaiskasvatussuunnitelma 2013. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/static/vaka/vasut/pk-itameri-vasu.pdf>>. Luettu 6.9.2015.

Riihelä, Monika 2004. Elämä on ehkä sittenkin vain leikkiä! Teoksessa Piironen, Liisa (toim.): Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY. 24–37.

Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Helsinki: WSOY.

Soininen, Pirkko 2001. Leikki on totta. Teoksessa Kahri, Mari (toim.): Lapsen arki on leikkiä. Helsinki: Pienperheyhdistys ry. 17–21.

Tamminen, Tuula 2001. Leikkiä elämää varten. Teoksessa Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim.): Leikkivä ihminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 12–14.

Tamminen, Tuula 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY.

Unisef n.d. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Verkkodokumentti.
<http://www.lskl.fi/files/206/LOS_sopimus.pdf>. Luettu 7.9.2015.

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005. Sosiaali ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113633/URN%3aNBN%3afi-fe201504225286.pdf?sequence=1>>. Luettu 31.10.2015.

Varhaiskasvatus 2015. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Päivitetty 18.8.2015. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>>. Luettu 23.9.2015.

Varhaiskasvatuslaki 580/2015 2 a §. Annettu Helsingissä 1.8.2015.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes Oppaita 56. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>>. Luettu 1.8.2015.

Vehkalahti, Reetta – Urho, Tuomas 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.

Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Juva: Ps-kustannus.

Vilka, Hanna – Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tiedote ja lupalappu

Lupalappu lapsen leikin havainnoimiseen ja valokuvaamiseen / Permission slip for observing and taking pictures of children's playtime

Hei!

Olemme Metropolia Ammattikorkeakoulun Sosionomi -opiskelijoita. Sisällytämme opintoihimme lastentarhanopettajakelpoisuuden ja tulemme tekemään opinnäytetyötämme yhteistyössä Päiväkoti Itämeren kanssa. Opinnäytetyömme aiheena on leikki ja leikin merkitys. Osana opinnäytetyötämme on tarkoitus havainnoida ja valokuvata lapsia heidän leikeissään. Valokuvista tulemme kokoamaan pienimuotoisen näyttelyn vanhempainillan yhteyteen, jonka järjestämme myöhemmin syksyllä 2015 opinnäytetyömme aiheeseen liittyen. Valokuvat jäävät päiväkodille, emme käytä niitä opinnäytetyömme raportissa, eivätkä ne mene yleiseen jakeluun ilman lupaa. Lupalapuissa olevat nimitiedot säilytetään salassa ja tuhoetaan opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen. Kiitämme etukäteen yhteistyöstä ja toivomme, että pääsette osallistumaan järjestämäämme vanhempainiltaan, johon saatte erillisen kutsun lähempänä tapahtuman ajankohtaa. Vastamme mielellämme, Päiväkoti Itämeren henkilökunnan kautta, kysymyksiin joita teille saattaa herätä opinnäytetyötämme koskien.

Hi!

We are Bachelor of Social Services students from Metropolia University of Applied Sciences. We are including kindergarten teacher qualifications into our studies and we will be making our thesis in cooperation with kindergarten Itämeri. The topic of our thesis is children's play and the significance of it. As a part of our thesis we are going to participate, observe and take pictures of children's playtime. We are going to use these pictures for small photographs exhibition that we will be arranging for you parents and the workers of your kindergarten as a part of parent meeting. The parent meeting will take place later in autumn here at Itämeri. All the photographs taken will only be for the use of kindergarten Itämeri. We are not going to include photos into our written thesis and they will not be distributed or published for any other purpose without your permission. All the name information on permission slips will be kept confidential and they will be destroyed after the releasing date of our thesis. We thank you in advance and hope that you will be able to participate in our parent's meeting, to where you will receive invitation later this autumn. We are happy to answer any questions you may have concerning our thesis via the staff of Itämeri.

Ystävällisin terveisin / Best regards:
Ida Selin ja Miramaria Virkkula

Lapsen nimi / Child's name

Lapseni saa osallistua / My child can participate

Kyllä **Yes**

Ei **No**

Lapsestani saa ottaa valokuvia / My child can be photographed

Kyllä **Yes**

Ei **No**

Muuta mainittavaa / I would like to add:

Päivämäärä / Date ___ / ___ / 2015

Vanhemman allekirjoitus / Parent's signature

Palautekyselyt

Vanhempainilta
Leikki ja leikin merkitys
Päiväkoti Itämeri
7.10.2015

PALAUTEKYSELY HENKILÖKUNNALLE

Mitä mieltä olit esityksestä? (kesto, sisältö jne.)

Mikä oli erityisen hyvää?

Mitä muuttaisit?

Mitä olisit toivonut lisää?

Mitä muuta haluat sanoa?

KIITOS ARVOKKAASTA PALAUTTEESTASI!

Käytämme sitä hyödyksi opinnäytetyömme arvioinnissa ja oman työmme kehittämisessä!

Ida Selin ja Mira Virkkula

Vanhempainilta
Leikki ja leikin merkitys
Päiväkoti Itämeri
7.10.2015

PALAUTEKYSELY VANHEMMILLE

Koitko, että leikkiteemaisesta vanhempainillasta oli sinulle hyötyä?

Kyllä Ei En osaa sanoa

Jos vastasit Kyllä/Ei, kuvailisitko tarkemmin miksi

Muuttuiko näkemyksesi leikistä?

Kyllä Ei En osaa sanoa

Jos vastasit Kyllä, kuvailisitko tarkemmin miten?

Mikä oli erityisen hyvää?

Mitä muuttaisit?

Mitä olisit toivonut lisää?

Mitä muuta haluat sanoa?

KIITOS ARVOKKAASTA PALAUTTEESTASI!
Käytämme sitä hyödyksi opinnäytetyömme arvioinnissa!

Ida Selin ja Mira Virkkula

Dia -esitys

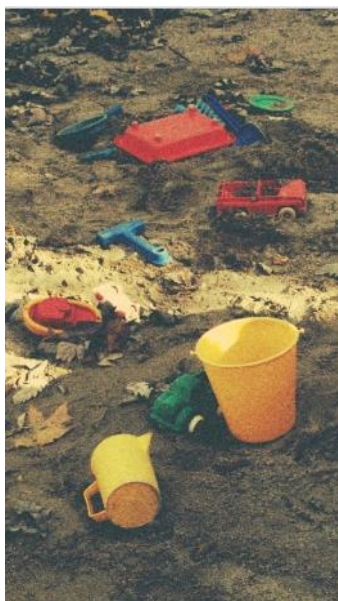

Leikki ja leikin merkitys

Se ei ole "vain leikkiä"!

Ida Selin ja Miramaria Virkkula
Vanhempanilta
Päiväkoti Itämeri
7.10.2015

Kuva: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Children_playing_with_Campbell_Kid_dolls.jpg

Kulta-aika lapsuuden?

Suomalainen lapsi on ollut pitkään siinä onnellisessa asemassa, moniin eurooppalaisiin nähden, että on saanut elää täyden lapsuuden.

Olemme kokeneet varhaislapsuuden erityisen tärkeäksi vaiheeksi ihmisen elämänsäkaressa ja antaneet sen olla koskemattomana.

1900-lukua on kutsuttu lapsen vuosisadaksi. Tällöin saavutettu ymmärrys lapsuuden merkityksestä ihmisen elämänsäkaressa on kuitenkin katoamassa.

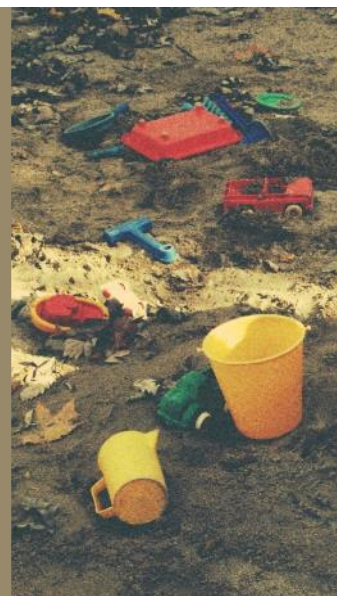
Kulta-aika lapsuuden?

Lapsuutta ei nähdä myöhemmän kehityksen voimavarana vaan turhana aikana, joka halutaan nopeasti valjastaa aikuisuuden käyttöön.

Lapsuuden tehtäväksi nähdään mahdollisimman suuren ja varhaisen tietomäärän sekä osaamisen hankkiminen tulevaa aikuisuutta varten.

Vaikka leikki on lapsen kehitykselle ratkaisevan tärkeää, monilta nykyajan lapsilta evätään mahdollisuus leikkimiseen.

Ymmärrys leikin pohjimmaisesta merkityksestä puuttuu.

Uhanalainen leikki?

Lapsen eri kasvuympäristöissä on koko ajan vähemmän tilaa ja aikaa vain leikkijä.

Leikkiminen jää helposti muun toiminnan jalkoihin.

Leikki nähdään tarkoituksettomana ajankuluna aikuisuuteen valmentautumisessa ja vasta elämää opettelevien lasten arkisena puuhiasteluna

Uhanalainen leikki!

Leikkivien lasten toiminnassa tapahtuneet olennaisia muutoksia:

Ulkoleikkien sijaan leikitään yhä enemmän sisällä

Liikkuvien leikkien tilalle tullut paikallaan pysyvät leikit

Kotien ja muiden kasvuympäristöjen tekuistyminen: Päämopiste on siirtynyt medioiden ja tekuisten laitteiden käyttöön.

Medialla on nykypäivänä keskeinen ja merkittävä rooli lasten jokapäiväisessä elämässä, mediasisällöt ja -välineet näkyvät myös leikeissä.

Mitä leikki on?

Leikin voidaan sanoa olevan universaalina toimintaa. Lapset leikkivät kaikkialla maailmassa!

Leikki liittyy ihmisten kulttuuriin ja on yksi sen tärkeistä rakennusaineista. Leikeissä on havaittu paljon yhteisiä piirteitä kulttuurista toiseen.

Leikki on lapselle jotakin tyypillistä ja tarpeellista kasvuympäristöstä riippumatta.

Leikin tunnusmerkkejä: Vapaaehtoisuus, Mukaansa tempaavuus, Sisäinen motivaatio, Tyydytys ja Prosessin ensisijaisuus tuotokseen nähden.

Mitä leikki on?

Leikki on ihmisen kasvun, kehityksen ja oppimisen kiihastaton perusta. Se on lapsen merkittävintä toimintaa.

Leikki heijastelee saavutettua kehitystasoa ja lapsen kehityksen katsotaan tapahtuvan leikkitoiminnassa.

Leikki on lapsen itsenäistä, luovaa toimintaa, jossa hän mielikuvituksensa avulla ja omien tarpeittensa mukaan käsittelee, toistaa ja muuntaa kokemuksiaan ja ympäristössä havaitsemiaan ilmiöitä.

Leikki on myös lapselle ominainen tapa käsitellä vaikeita ja ahdistavia asioita.

Mitä leikki on?

Leikkijä voidaan kuvata lapsen mielen teatterina, jonka näyttämölle hän tuo sen, mitä hänen mielessään on.

Leikki on lapselle merkityksellistä juuri leikkimisen hetkellä. Se on lapsen oma-aloitteista toimintaa.

Aito leikki on omaehtoista ja itseohjautuvaa. Päämäärättömältikin vaikuttavasta leikistä leikkijä voi saada tärkeitä taitoja, virikkeitä ja kokemuksia.

Muistele leikkiä tai leikkitilannetta, joka on ollut sinulle merkityksellinen, kokonaisvaltainen ja elämyksellinen kokemus!

- missä olit?*
- mitä leikit?*
- minkä ikäinen olit?*
- mitä leikissä tapahtui?*
- muistatko leikin tunnelman?*
- leikittkö yksin vai jonkun toisen kanssa?*

Kyvaile vierustoverillesi leikkimuistoasi!

Miksi lapsi leikkii?

Alle kouluikäisellä lapsella leikki on pääasiallinen tapa oppia sekä hahmottaa ja käsitellä asioita.

Leikissä lapsi työstää itselle sillä hetkellä tärkeitä ja ajankohtaisia asioita.

Leikkijessään lapsi käsittelee ajatuksiaan, tunteitaan, kokemuksiaan ja elämyksiään, oppii löytämään niille ilmaisukeinoja ja ymmärtämään niitä.

Leikki tuottaa lapselle iloa, mielihyvää ja lumoavia hetkiä!

Leikkijessään lapsi on "itseään päätä pidempi"!

Leikin kehitys - Ensimmäiset leikit

Leikkimisen taito alkaa jo ensimmäisellä ikävuodella ja se syntyy vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa.

Lapsen ensimmäiset leikit leikittään hoitopöydällä ja aikuisen sylissä.

Aikuisen ja lapsen vuorovaikutusleikki tyypillisintä lapsen leikin alkuvaiheille

Leikki toteutuu aluksi yhteisenä toimintana varttuneemman leikkijän kanssa. Käsi-, sormi-, laulu- ja hypitysleikeissä aikuinen luo sekä kielen että toiminnan avulla kuvitteellisen tilanteen. Lapsi on osallisena leikkiin sen vuoksi, että hän on se, jolla leikittään.

Leikin kehitys - Esineleikki

Noin ½ v. lapsi tarttuu käden ulottuvilla olevaan ja tutkii suullaan. Näin selvitetään esineiden *kokoa, muotoa, pintavaikutelmaa ja materiaalia.*

Suulla tutkiminen loppuu lapsen oivaltaessa, että erilaisilla esineillä on eri käyttötarkoitukset.

Omatoimisen liikkumisen mahdollistuminen luo edellytyksen sille että siirrytään esineiden manipuloimista niiden merkitykselliseen käsittelyyn.

Noin 1v. lapsi ottaa mallia muilta (uusi oppimisen keino, jäljitteley). Lapsi jäljittelee aikuisen toimintaa ja näin oppii esineiden merkityksen ja käyttötarkoituksen.

Leikin kehitys - Roolileikki

2-3v. lapset leikkivät rinnakkain, lelujen meritys on suuri. Sittemmin he siirtyvät vähitellen vuorovaikutusleikkiin, josta muodostuu juonellisia roolileikkejä.

Kuvitteluleikki tuo koko avaran maailman lapsen ulottuville, mahdotonkin muuttuu mahdolliseksi. *Tarve: virittävät ja kannustavat varusteet, roolivaatteet ja muut välineet.*

Olennainen harppaus leikin kehittämisessä on roolin omaksuminen, toisen asemaan asettuminen. Siirtymä roolileikkiin ja korvaavien välineiden käyttäminen on merkki *voimakkaasta sisäisestä kehitystapafitumasta!*

“Emme lopeta leikkimistä sen johdosta, että vanhenemme - vanhenemme, koska lopetamme leikkimisen”

~Herbert Spencer~

Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana

Leikki on ihmiselle ominaista toimintaa, mutta kehittyäkseen se tarvitsee yhteistoimintaa toisten ihmisten kanssa.

Varttuneemman osallistujan tarve on erityisen merkittävää leikin kehityskäelelta toiselle tapahtuvissa siirtymävaiheissa. Leikin kehitysvaiheiden tunteminen auttaa, jotta aikuinen voi ennakoida tulevaa ja luotsata lasta eteenpäin leikin maailmassa.

Leikkiin kannustamisen voidaan sanoa olevan hyvän lapsuuden puolustamista!

Lapsen leikki ei ole "vain leikkiä", ja onnistuakseen se tarvitsee aikuisen arvostuksen!

Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana

Onnistuakseen leikki vaatii usein, erityisesti pienemmillä lapsilla, suoraa tai epäsuoraa ohjausta, jolloin aikuisen rooli vaihtelee leikkiin osallistumisesta ulkopuoliseen havainnointiin.

Soveltuva ohjaus on leikin kehittymisen ehto pikkulapsilla.

Välillinen ohjaus: lasten kokemuksiin ja elämyksiin vaikuttamista siinä tarkoituksessa, että lapset voivat käyttää kokemuksiaan leikeissä ja leikki rikastuu.

Välitön ohjaus: sekä aikuisen ohjaavaa toimintaa leikkutilanteessa että leikin seuraamista.

Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana

Aikuisen tehtävänä on:

- ★ Joidattaa lapsi leikin maailmaan
- ★ Auttaa lasta taitojen ja tiedon kartuttamisessa
- ★ Toimia leikin mahdollistajana
- ★ Luoda sille olosuhteet
- ★ Rikastaa leikkiä

Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana

Aikuisen rooliin leikin tukijana kuuluu:

- ★ Varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä
- ★ Lisätä toiminnallaan leikin tyydyttävyyttä ja pitkäkestoisuutta
- ★ Valivistaa lasten ystävyysluiteita
- ★ Taata lapsen fyysinen ja psyykinen turvallisuus

Kuinka rikastaa lapsen leikkiä?

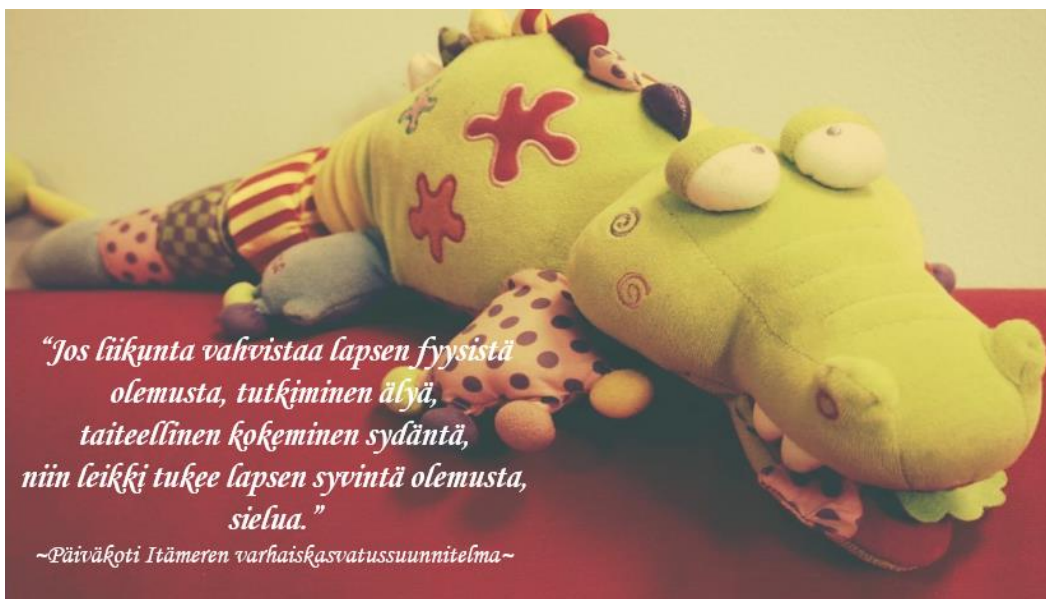
Yhdessä pohdittua:

- uudet kokemukset
- ympäristöstä ja uusista tilanteista puhuminen
- kirjat, sadut
- auttaa leikki alkuun esineellä
- aikuisten tavarat
- autaa lasta esim. majan rakennuksessa
- mukana leikissä
- läsnäolo, saatavuus

Kuinka rikastaa lapsen leikkiä?

- ★ leikkiaika (tarpeeksi aikaa pitkäkestoiselle leikille) tilaa arjessa, olosuhteet leikkimiseen
- ★ leikkiympäristön luominen ja muokkaaminen
- ★ lelut/leikkivälineet esille ja lapsen saataville
- ★ ulkoiset tunnukset: varusteet ja roolivaatteet (miekat, hatut, laukut, lääkärivälineet ym.)
- ★ suomioidaan lapsen ikä, kehitystaso, kiinnostuksenkohteet, leikin kehitystaso
- ★ sadut, elokuvat, teatterit (nukketeatteri, lastenteatteri), museot, retket jne.
- ★ aikuinen voi antaa ideoita, laittaa leikin alulle, ohjata ja viedä sitä hienovaraisesti eteenpäin (esim. sivurooli leikissä)

Kirjallisuutta

Alle kouluikäisen lapsen maailma. 2. painos. Pirkko Jarasto – Nina Sinervo, Gummerrus 1997

Anna lapsen leikkijä. Kirja leikistä ja lapsilähtöisyydestä. Timo Jantunen – Paula Rönneberg (toim.), Atena kustannus Oy 1996

Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika. Timo Jantunen – Raija Lautela (toim.), Tammi 2009

Leikin käsikirja. Aili Helenius – Leena Lummelehti, PS-kustannus 2013

Leikin lahja. Maria W. Piers – Genevieve Millet Landau, Otava 1982

Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Reetta Vehkälähti – Tuomas Urho, Lasten keskus 2015

Leikin pikku jättiläinen. Liisa Piironen (toim.), WS Bookwell Oy 2004

Leikistä totta. Omaehtoisien leikin merkitys. Maija Hilttikka – Aili Helenius – Leena Vähänen, Tammi 2004

Olipa kerran lapsuus. Tuula Tamminen, WSOY 2004

Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Jari Sinkkonen (toim.), WSOY 2003